

Efekty kształcenia według podstawy programowej	Szczegółowe cele kształcenia określające wiadomości stanowiące uszczegółowione efekty kształcenia	Treści kształcenia, nowe pojęcia	Proponowane ćwiczenia	UWAGI
1. Mapa – umiejętności czytania interpretacji i posługiwania się mapą.				
Uczeń: 1) wykazuje znaczenie skali mapy w przedstawieniu różnych informacji geograficznych na mapie; posługuje się skalą mapy do obliczenia odległości w terenie;	Uczeń: • podaje definicje skali i mapy • wymienia trzy rodzaje skali i podaje co najmniej po jednym przykładzie każdej z nich • potrafi określić, która z podanych skal jest mniejsza lub większa od innych • porównuje mapy tego samego obszaru wykonane w tym samym odwzorowaniu ale w różnych skalach • wyjaśnia na czym polega generalizacja mapy oraz podaje przynajmniej jeden argument uzasadniający jej przydatność • oblicza odległość rzeczywistą posługując się dowolną skalą • przelicza skalę liczbową na mianowaną i odwrotnie; zapisuje skalę mianowaną na podstawie podziałki i odwrotnie • oblicza skalę znając	• Skala i jej rodzaje. • Znaczenie skali. • Wykorzystywanie skali do obliczania odległości rzeczywistych na podstawie map. • Zadania związane z przeliczaniem skali. <u>Pojęcia:</u> skala, mapa, generalizacja.	Ćw. 1 – Przekształcanie skal na podstawie podanych przykładów – rozwiązywanie zadań. Ćw. 2 – Porządkowanie podanych skal we wskazanej kolejności – rozwiązywanie zadań Ćw. 3 – Porównywanie map tego samego obszaru wykonanych w tym samym odwzorowaniu ale różnych skalach wg instrukcji – analizowanie map Ćw. 4 – Dokonywanie uproszczonej generalizacji podanego fragmentu mapy – analizowanie map Ćw. 5 – Obliczanie odległości rzeczywistej i odległości w skali – rozwiązywanie zadań . Ćw. 6 – Obliczanie skali mapy - rozwiązywanie zadań.	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Obliczanie powierzchni np. jezior z wykorzystaniem podziałki kwadratowej.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	odległość rzeczywistą i odległość na mapie			
Uczeń: 2) odczytuje z map informacje przedstawione za pomocą różnych metod kartograficznych;	Uczeń: - wymienia i charakteryzuje cztery metody prezentacji zjawisk na mapach - wymienia i charakteryzuje dwie metody prezentacji rzeźby terenu na mapach - odczytuje z map informacje dotyczące zjawisk społeczno – gospodarczych przedstawionych za pomocą różnych metod kartograficznych - rozpoznaje formy rzeźby terenu przedstawione na mapie poziomicowej i hipsometrycznej - określa za pomocą mapy poziomicowej i hipsometrycznej wysokość bezwzględną i oblicza wysokość względną wybranych punktów - stosuje poznane metody kartograficzne do prezentacji wskazanych zjawisk	- Kartograficzne metody przedstawiania zjawisk na mapach. - Wysokość względna i bezwzględna. Pojęcia: metoda sygnaturowa, metoda hipsometryczna, izolinia, izoterma, izobara, izohieta, izohipsa (poziomicza), izobata, kartogram, kartodiagram,	Ćw. 1 – Rozpoznawanie metod przedstawiania zjawisk na mapach i odczytywanie informacji w nich zawartych – analizowanie map, karta pracy Ćw. 2 – Obliczanie wysokości względnej wskazanych punktów na podstawie fragmentów mapy – rozwiązywanie zadań Ćw. 3 – Przedstawianie wybranych zjawisk za pomocą wskazanej metody prezentacji - ćwiczenie praktyczne Ćw. 4 – odczytywanie z map informacji przedstawionych za pomocą różnych metod kartograficznych – analizowanie map, karta pracy	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: - Dobieranie właściwej metody prezentacji do przedstawienia określonych zjawisk. - Wyszukiwanie informacji nt.: W jakim celu stosuje się metodę Heat oraz Hot Spot przy prezentacji zjawisk na mapach?
Uczeń: 3) posługuje się w terenie planem, mapą	Uczeń: orientuje plan lub mapę na podstawie	Praktyczne wykorzystywanie planów i	Ćw. 1 – Lokalizowanie na planie miasta wskazanych obiektów według	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych:

Człowiek - najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

topograficzną, turystyczną, samochodową (m.in. orientuje mapę oraz identyfikuje obiekty geograficzne na mapie i w terenie)	charakterystycznych obiektów w terenie - wytacza najdogodniejszą trasę podróży za pomocą mapy samochodowej, turystycznej - rozpoznaje w terenie obiekty zamieszczone na mapie - zaznacza na planie lub mapie topograficznej obiekty zaobserwowane w terenie	map.	instrukcji - analizowanie mapy Ćw. 2 – Wytaczanie trasy podróży z uwzględnieniem kierunków podróży, mijanych obiektów, miast itp. – ćwiczenie praktyczne Ćw. 3 - Zaznaczanie na planie lub mapie obiektów zaobserwowanych w terenie – lekcja w terenie.	<i>Tworzenie własnych map w oparciu o przy wykorzystaniu bezpłatnych aplikacji dostępnych w Internecie np.: The GMapCreator, Map Maker, Click2Map, Sketchmap.</i> Źródło: http://www.gisplay.pl
Uczeń: 4) Identyfikuje położenie i charakteryzuje odpowiadające sobie obiekty geograficzne na fotografiach, zdjęciach lotniczych i satelitarnych oraz mapach topograficznych;	Uczeń: porównuje zdjęcia lotnicze i satelitarne z mapą topograficzną w celu rozpoznawania różnych obiektów	Czytanie i interpretowanie zdjęć lotniczych i satelitarnych oraz map topograficznych.	Ćw. 1 – Rozpoznawanie wskazanych na zdjęciu satelitarnym (http://www.mapa-polski.org/ostrowiec-swietokrzyski,mapa-zdjecia-satelitarne.html, można wpisać nazwę dowolnej miejscowości) obiektów przy pomocy planu miasta – analizowanie map i zdjęć satelitarnych	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: Czy GPS wyeliminuje mapę? – dyskusja.
Uczeń: 5) dobiera odpowiednią mapę w celu uzyskania określonych informacji geograficznych;	Uczeń: - dzieli mapy ze względu na skalę i treść - podaje co najmniej po jednym przykładzie map każdego rodzaju - przyporządkowuje rodzaj mapy do poszukiwanych informacji	- Rodzaje map ze względu na skalę i treść. - Posługiwanie się podziałem map ze względu na treść, skalę i przeznaczenie.	Ćw. 1 – Rozpoznawanie rodzajów map na podstawie ich opisu – opis klasyfikujący Ćw. 2 – Wskazywanie odpowiedniego rodzaju mapy ze względu na potrzebne informacje - opis klasyfikujący Ćw. 3 – Wykorzystywanie map online w celu wyznaczenia trasy przejazdu	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: W jakim celu można wykorzystać mapy 3D?

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

			z uwzględnieniem: czasu przejazdu, nasilenia ruchu, prac drogowych, korków itp. Dostępnych na różnych serwisach mapowych.	
Uczeń: 6) określa położenie geograficzne oraz matematyczno – geograficzne punktów i obszarów na mapie;	Uczeń: • podaje definicje siatki kartograficznej • wymienia cztery różnice pomiędzy siatką kartograficzną a geograficzną • określa współrzędne geograficzne punktów na mapie • wskazuje obiekty na mapie na podstawie podanych współrzędnych geograficznych • oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową (w stopniach i kilometrach) wybranych obszarów na mapie (co najmniej Afryka, Polska)	• Współrzędne geograficzne. • Położenie matematyczne obszarów na mapie. Pojęcia: siatka kartograficzna, rozciągłość południkowa i równoleżnikowa.	Ćw. 1 – Porównywanie siatki kartograficznej i geograficznej na podstawie fragmentów map i globusa – opis porównujący Ćw. 2 – Określanie współrzędnych geograficznych wskazanych obiektów - praca z mapą Ćw. 3 – Rozpoznawanie obiektów geograficznych umiejscowionych w odpowiednich „oczkach” siatki kartograficznej - praca z mapą Ćw. 4 – Obliczanie rozciągłości południkowej i równoleżnikowej wybranego obszaru (np. Afryka, Polska) na mapie – praca z mapą, rozwiązywanie zadań	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: - rozróżnianie odwzorowań kartograficznych na podstawie dostępnych map. Wskazywanie cech typowych dla poszczególnych odwzorowań. - Obliczanie rozciągłości południkowej i równoleżnikowej Azji, Ameryki. - Co to jest Galileo?
Uczeń: 7) lokalizuje na mapach (również konturowych) kontynenty oraz najważniejsze obiekty geograficzne na	Uczeń: • wskazuje wszystkie kontynenty i oceany na mapie fizycznej świata • wskazuje na mapie świata co najmniej: najdłuższą rzekę,	• Rozpoznawanie obiektów geograficznych na mapach fizycznych i konturowych.	Ćw. 1 – Rozpoznawanie i podpisywanie na konturowej mapie świata kontynentów i oceanów – praca z mapą Ćw. 2 – Rozpoznawanie i podpisywanie wybranych obiektów	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

świecie i w Polsce (niziny, wyżyny, góry, rzeki, jeziora, wyspy, morza, państwa itp.);	największe lub najgłębsze jezioro, najwyższy łańcuch górski, najrozleglejszą wyżynę i nizinę na każdym kontynencie (z wyłączeniem Antarktydy) • wskazuje na mapie świata co najmniej dwa elementy linii brzegowej np. wyspy, półwyspy, morza itp. każdego kontynentu (z wyłączeniem Antarktydy) • wskazuje na mapie świata co najmniej dwa państwa na każdym kontynencie (z wyłączeniem Antarktydy) • wskazuje na mapie Polski co najmniej najdłuższą rzekę, największe i najgłębsze jezioro, najwyższy łańcuch górski, najrozleglejszą wyżynę i nizinę		geograficznych na konturowej lub fizycznej mapie świata lub mapie kontynentów – praca z mapą Ćw. 3 – Wskazywanie na politycznej mapie świata wybranych państw – praca z mapą Ćw. 4 – Wskazywanie i podpisywanie obiektów geograficznych na konturowej i fizycznej mapie Polski – praca z mapą	
Uczeń: 8) analizuje i interpretuje treści map ogólnogeograficznych, tematycznych, turystycznych;	Uczeń: • charakteryzuje rzeźbę terenu i wody powierzchniowe, podając dwie cechy na co najmniej dwóch kontynentach na podstawie mapy ogólnogeograficznej • opisuje co najmniej jedno	• Czytanie map ogólnogeograficznych, tematycznych i turystycznych.	Ćw. 1 – Opisywanie cech rzeźby terenu na wybranym kontynencie (np. Eurazja, Afryka itp.) – opis, analizowanie mapy Ćw. 2 – Charakteryzowanie wód powierzchniowych na wybranym kontynencie (np. Ameryka N ,	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Porównywanie rozmieszczenia stref klimatycznych na dwóch wybranych kontynentach.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	dowolne zjawisko na mapie tematycznej (np. rozkład temperatur na wybranym kontynencie) wyszukuje co najmniej pięć atrakcji turystycznych wybranego regionu (państwa) na mapie turystycznej		Australia) – opis, analizowanie mapy Ćw. 3 – Odczytywanie nazw wulkanów na wybranych kontynentach – praca z mapą. Ćw. 4 – Wypisywanie atrakcji turystycznych Regionu Śródziemnomorskiego na podstawie mapy turystycznej – praca z mapą	
Uczeń: 9) projektuje i opisuje trasy podróży na podstawie map turystycznych, topograficznych i samochodowych;	Uczeń: projektuje trasę wycieczki co najmniej jednodniowej w wybrany region posługując się mapą turystyczną, topograficzną i samochodową	Wykorzystywanie map do projektowania i opisywania tras podróży.	Ćw. 1 – Planowanie wycieczki jednodniowej w wybrany region (np. góry) w oparciu o mapę turystyczną, topograficzną i samochodową – praca z mapą według instrukcji Ćw. 2 – Planuje i opisuje trasę podróży między wybranymi miastami Polski lub Europy wykorzystując mapę samochodową – praca z mapą tematyczną, opis	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: Wyznaczanie kilku wariantów tras wycieczki dwudniowej za pomocą mapy turystycznej, topograficznej i samochodowej.
2. Kształt, ruchy Ziemi i ich następstwa.				
Uczeń: 1) podaje główne cechy kształtu i wymiarów Ziemi; odczytuje współrzędne geograficzne na globusie;	Uczeń: - podaje definicje geoidy - wyjaśnia różnice między elipsoidą a geoidą - wymienia co najmniej trzy cechy kształtu Ziemi - podaje co najmniej trzy podstawowe wymiary Ziemi - oblicza obwód Ziemi - wskazuje na globusie bieguny	- Globus – model Ziemi. - Kształt i wymiary Ziemi. - Siatka geograficzna. Pojęcia: geoida, elipsoida, długość geograficzna, szerokość geograficzna.	Ćw. 1 – Obliczanie obwodu Ziemi. – rozwiązywanie zadań Ćw. 2 – Określanie współrzędnych geograficznych wybranych obiektów na poszczególnych półkulach – praca z globusem Ćw. 3 Wyszukiwanie obiektów na podstawie podanych współrzędnych geograficznych – praca	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: Ćwiczenia w odczytywaniu i opisywaniu współrzędnych geograficznych przy wykorzystaniu programu Google

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	geograficzne, równik, zwrotniki, koła podbiegunowe, południk 0° i południk 180°, cztery półkule - wymienia co najmniej trzy cechy południków i równoleżników na globusie - wymienia co najmniej dwie cechy siatki geograficznej - podaje definicje długości i szerokości geograficznej - określa współrzędne geograficzne punktów na globusie - wskazuje obiekty geograficzne na globusie na podstawie podanych współrzędnych geograficznych		z globusem	Earth.
Uczeń: 2) posługuje się ze zrozumieniem pojęciami: ruch obrotowy Ziemi, czas słoneczny, czas strefowy; podaje cechy ruchu obrotowego; wyjaśnia, dlaczego zostały wprowadzone strefy	Uczeń: - podaje definicje ruchu obrotowego Ziemi i trzy jego cechy - oblicza prędkość kątową i liniową punktu na równiku i równoleżniku 60° - oblicza różnicę czasu słonecznego na podstawie różnicy długości geograficznej	- Ruch obrotowy Ziemi. - Różnice czasu na Ziemi. Pojęcia: prędkość liniowa, prędkość kątowa, czas słoneczny, czas strefowy, linia zmiany daty.	Ćw. 1 – Obliczanie prędkości kątowej i liniowej wybranych punktów – rozwiązywanie zadań Ćw. 2 – Odczytywanie czasu strefowego wybranych stolic na świecie z mapy stref czasowych – praca z mapą tematyczną Ćw. 3 – Obliczanie różnicy czasu słonecznego między wybranymi miastami na świecie i w Polsce –	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: - Określanie współrzędnych geograficznych na podstawie położenia Ziemi względem Słońca i Gwiazdy Polarnej. - Rozwiązywanie zadań dotyczących

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

czasowe i granica zmiany daty; posługuje się mapą stref czasowych do określenia różnicy czasu strefowego i słonecznego na Ziemi;	• oblicza czas strefowy miejsca na podstawie położenia geograficznego, mapy stref czasowych • wyjaśnia przyczynę wprowadzenia stref czasowych i linii zmiany daty		rozwiązywanie zadań Ćw. 4 – Wyszukiwanie państw, których obszary leżą w obrębie kilku stref czasowych i podanie zasadności wprowadzenia stref czasowych - analizowanie mapy Ćw.5 – Porównywanie czasu strefowego w wybranych miejscach za pomocą Mapy stref czasowych online na stronie: http://24timezones.com/zegar_czas.php	przekraczania Międzynarodowej Linii Zmiany Daty.
Uczeń: 3) podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi; przedstawia (wykorzystując również własne obserwacje) zmiany w oświetleniu Ziemi oraz w długości trwania dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych i porach roku;	Uczeń: • podaje definicje ruchu obiegowego Ziemi i podaje cztery jego cechy • oblicza wysokość Słońca nad widnokrzem za pomocą gnomonu • omawia zmiany w oświetleniu Ziemi oraz długości trwania dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych i porach roku	• Ruch obiegowy Ziemi. • zmiany w oświetleniu Ziemi oraz długości trwania dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych i porach roku Pojęcia: <i>równonoc wiosenna i jesienna, przesilenie letnie i zimowe, dzień i noc polarna, gnomon.</i>	Ćw. 1 – Obliczanie wysokości Słońca nad widnokrzem za pomocą gnomonu – lekcja w terenie Ćw. 2 – Opisywanie zależności długości dnia i nocy od drogi Słońca nad widnokrzem w pierwszych dniach kalendarzowych pór roku przy pomocy horyzontarium – opis uzasadniający Ćw. 3 – Opisywanie zmian w oświetleniu Ziemi w czasie ruchu obiegowego na podstawie schematycznych rysunków.	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Obliczanie kąta padania promieni słonecznych w pierwszych dniach kalendarzowych pór roku. – rozwiązywanie zadań</i>
Uczeń: 4) podaje najważniejsze geograficzne następstwa ruchów Ziemi.	Uczeń: • podaje co najmniej trzy następstwa ruchu obrotowego i obiegowego Ziemi • charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi	• Następstwa ruchu obrotowego i obiegowego Ziemi.	Ćw. 1 – Przyporządkowanie następstw do odpowiednich ruchów Ziemi – opis klasyfikujący Ćw. 2 – Charakteryzowanie stref oświetlenia z uwzględnieniem: granic,	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	uwzględniając granice stref, kąt padania promieni słonecznych, temperaturę, długość dnia i nocy.		kąta padania promieni słonecznych, temperatury, długości dnia i nocy - opis	
3. Wybrane zagadnienia geografii fizycznej.				
Uczeń: 1) charakteryzuje wpływ głównych czynników klimatotwórczych na klimat;	Uczeń: • podaje definicje pogody i klimatu • wymienia i charakteryzuje co najmniej cztery czynniki klimatotwórcze	• Czynniki klimatotwórcze. Pojęcia: <i>pogoda, klimat, ciśnienie atmosferyczne.</i>	Ćw. 1 – Określanie przyczyny różnic klimatycznych w wybranych miejscowościach na świecie – analiza map, karta pracy.	
Uczeń: 2) charakteryzuje na podstawie wykresów lub danych liczbowych przebieg temperatury powietrza i opadów atmosferycznych w ciągu roku w wybranych stacjach meteorologicznych położonych w różnych strefach klimatycznych; oblicza amplitudę i średnią temperaturę powietrza; wykazuje na przykładach związek między wysokością Słońca a	Uczeń: • opisuje na podstawie klimatogramu lub danych liczbowych przebieg temperatury powietrza i opadów atmosferycznych w ciągu roku dla wybranych stacji meteorologicznych • rysuje wykres temperatury i opadów na podstawie danych liczbowych dla wybranych stacji meteorologicznych • oblicza średnią roczną temperaturę powietrza, amplitudę temperatury rocznej i roczną sumę opadów • omawia zależność temperatury powietrza od	• Analiza klimatogramów i danych liczbowych dla różnych stacji meteorologicznych.	Ćw. 1 – Obliczanie średniej rocznej temperatury powietrza, rocznej amplitudy temperatury i rocznej sumy opadów na podstawie klimatogramów i danych liczbowych dla wybranych stacji meteorologicznych – analiza diagramów, karta pracy. Ćw. 2- Rysowanie klimatogramów dla wybranych miejscowości. – ćwiczenie praktyczne Ćw. 3- Wykazywanie zmian temperatury wraz ze wzrostem szerokości geograficznej w miejscowościach położonych na tym samym południku – analiza mapy i diagramów, opis wyjaśniający	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

temperaturą powietrza;	kąta padania promieni słonecznych			
Uczeń: 3) wykazuje zróżnicowanie klimatyczne Ziemi na podstawie analizy map temperatury powietrza i opadów atmosferycznych oraz map stref klimatycznych na Ziemi;	Uczeń: • analizuje rozkład opadów atmosferycznych na kuli ziemskiej na podstawie map klimatycznych • wymienia co najmniej dwie przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia opadów na Ziemi • wymienia i wskazuje na mapie świata co najmniej po dwa przykłady niedoboru i nadmiaru opadów na Ziemi • analizuje rozkład temperatury na kuli ziemskiej na podstawie map klimatycznych • wymienia co najmniej dwie przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatur na Ziemi • wymienia i wskazuje na mapie świata co najmniej po dwa przykłady obszarów z najwyższą i najniższą temperaturą na Ziemi • wymienia pięć głównych stref klimatycznych na Ziemi • wyodrębnia typy klimatów w głównych strefach	• Rozkład temperatur na Ziemi w styczniu i w lipcu. • Rozkład opadów na Ziemi w ciągu roku. • Strefy klimatyczne Ziemi. <u>Pojęcia:</u> <i>klimat strefowy, klimat astrefowy.</i>	Ćw. 1 – Analizowanie rozkładu temperatury powietrza w lipcu i w styczniu na Ziemi – analiza mapy, karta pracy Ćw. 2 – Analizowanie rozmieszczenia opadów na kuli ziemskiej – analizowanie mapy, karta pracy. Ćw. 3 – Dopasowywanie danych liczbowych do miejscowości zaznaczonych na mapie w różnych strefach klimatycznych – analiza danych statystycznych, opis klasyfikujący Ćw. 4 – Rozpoznawanie stref klimatycznych na podstawie klimatogramów – analiza diagramów Ćw. 5 – Rozpoznawanie typów klimatu na podstawie map temperatury powietrza i opadów – analizowanie map Ćw. 6 – Wskazywanie na mapie obszarów położonych w klimacie strefowym i astrefowym – praca z mapą, karta pracy.	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	klimatycznych ze względu na temperaturę i opady - wyodrębnia klimaty strefowe i astrefowe na kuli ziemskiej - charakteryzuje poszczególne strefy z uwzględnieniem temperatury i opadów			
Uczeń: 4) podaje na podstawie map tematycznych zależności między strefami oświetlenia Ziemi a strefami klimatycznymi oraz wykazuje wpływ klimatu na zróżnicowanie roślinności i gleb na Ziemi;	Uczeń: - wymienia co najmniej dwie zależności między strefami oświetlenia Ziemi a strefami klimatycznymi - wymienia i wskazuje na mapie osiem stref roślinnych na Ziemi - podaje definicje gleby i profilu glebowego - wymienia i charakteryzuje co najmniej cztery czynniki glebotwórcze ze szczególnym uwzględnieniem klimatu - wskazuje i nazywa poziomy w profilach glebowych co najmniej takich gleb jak: bielice, czarnoziemy, rędziny, mady - wymienia i wskazuje na mapie co najmniej sześć gleb strefowych i co najmniej dwie astrefowe na Ziemi - omawia znaczenie gleb	- Strefy roślinne Ziemi. - Gleby na Ziemi. Pojęcia: <i>gleba, profil glebowy, gleby strefowe, gleby astrefowe.</i>	Ćw. 1 – Przyporządkowanie stref klimatycznych do stref oświetlenia Ziemi – analizowanie mapy. Ćw. 2 – Odczytywanie i charakteryzowanie stref roślinnych i gleb z mapy świata – praca z mapą Ćw. 3 – Opisywanie profili glebowych wybranych gleb – analizowanie rysunków i schematów Ćw. 4 – Przyporządkowanie odpowiadających sobie stref klimatycznych, roślinnych i glebowych – analizowanie map, opis klasyfikujący, tabela. Ćw. 5 – Wykazywanie znaczenia gleb dla rozwoju rolnictwa na świecie – opis uzasadniający, karta pracy.	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Uzasadnianie potrzeby racjonalnego gospodarowania glebami na świecie.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	w przyrodzie i gospodarce człowieka • przyporządkowuje strefę roślinną i gleby do odpowiedniej strefy klimatycznej na Ziemi			
Uczeń: 5) podaje główne cechy płytowej budowy litosfery; wykazuje związki pomiędzy płytową budową litosfery a występowaniem zjawisk wulkanicznych i trzęsień ziemi;	Uczeń: • wymienia na podstawie schematu pięć warstw budowy wnętrza Ziemi • podaje definicje: litosfery, minerału, skały • klasyfikuje skały ze względu na ich genezę • wymienia trzy cechy płytowej budowy litosfery • wymienia na podstawie mapy siedem głównych płyt litosfery • podaje przyczynę ruchu płyt litosfery • wymienia trzy następstwa ruchów litosfery • wymienia co najmniej trzy skutki trzęsień ziemi • wskazuje co najmniej trzy obszary wzmożonej aktywności sejsmicznej • wymienia i wskazuje na planszy cztery elementy budowy wulkanu	• Budowa wnętrza Ziemi. • Rodzaje skał. • Płytowa budowa litosfery. • Trzęsienia Ziemi. • Wulkanizm. • Powstawanie gór. • Wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi i dna oceanów. Pojęcia: <i>litosfera, minerał, skała, hipocentrum, epicentrum, magma, lawa, orogeneza, góry fałdowe, góry zrębowe.</i>	Ćw. 1 – Uzupełnianie schematu budowy wnętrza Ziemi – ćwiczenie praktyczne. Ćw.2 – Rozpoznawanie i klasyfikowanie skał na podstawie okazów – praca z okazami skalnymi Ćw. 3 – Podpisywanie płyt litosfery na mapie konturowej – praca z mapą Ćw. 4 – Przedstawianie budowy wulkanu na schematycznym rysunku i opisywanie produktów erupcji – ćwiczenie praktyczne Ćw.5 – Zaznaczanie na konturowej mapie świata wybranych wulkanów – praca z mapą Ćw.6 – Przyporządkowywanie nazw gór do odpowiednich orogenez. – opis klasyfikujący Ćw. 7 – Przedstawianie wpływu procesów wewnętrznych na życie człowieka – burza mózgów Ćw. 8 – Podpisywanie na konturowej mapie świata wybranych form ukształtowania powierzchni lądów	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Przedstawianie wpływu procesów wewnętrznych na życie człowieka – prezentacja multimedialna.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	- wymienia co najmniej cztery produkty erupcji wulkanicznej - wymienia co najmniej po dwa pozytywne i negatywne skutki wybuchów wulkanów - wyjaśnia różnicę między litosferą a skorupą ziemską - podaje przyczynę i następstwo ruchów izostatycznych płyt litosfery - wymienia i wskazuje na mapie świata co najmniej pięć wulkanów - wymienia chronologicznie ery w dziejach Ziemi - wymienia trzy orogenezy w dziejach Ziemi i podaje co najmniej po jednym przykładzie gór powstałych w każdej z nich - wymienia co najmniej po jednym przykładzie gór fałdowych, zrębowych i wulkanicznych - wymienia i wskazuje na mapie wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi i dna oceanów		i dna oceanicznego – praca z mapą	
Uczeń: 6) posługuje się ze	Uczeń: wymienia cztery procesy	Procesy zewnętrzne	Ćw. 1 – Uzupełnianie schematu	Dla uczniów szczególnie

Człowiek - najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

zrozumieniem pojęciem wietrzenia i erozji; przedstawia rzeźbotwórczą rolę wód płynących, fal morskich, wiatru, lądolodów i lodowców górskich;	zewnętrze kształtujące powierzchnię Ziemi • podaje definicje wietrzenia • wymienia i opisuje trzy rodzaje wietrzenia • podaje nazwę co najmniej jednego produktu każdego rodzaju wietrzenia • wymienia co najmniej po pięć form krasu powierzchniowego i podziemnego • podaje definicje erozji • wymienia i omawia trzy rodzaje erozji rzecznej • omawia akumulacyjną działalność rzeki • podaje po jednym przykładzie form powstałych w wyniku budującej i niszczącej działalności rzeki • wymienia wszystkie typy ujść rzecznych i wskazuje na mapie co najmniej po jednym przykładzie każdego z nich • podaje po jednym przykładzie niszczącej i budującej działalności fal morskich • wymienia sześć typów wybrzeży morskich	kształtujące powierzchnię Ziemi. • Wietrzenie. • Działalność wód płynących. • Działalność wiatru. • Działalność lodowców górskich i lądolodów. Pojęcia: <i>krasowienie, formy krasowe, akumulacja estuarium, delta, abrazja, deflacja, korazja, granica wiecznego śniegu.</i>	dotyczącego przebiegu procesów wietrzenia (np. powstawanie gołoborzy) – ćwiczenie praktyczne Ćw. 2 – Pokaz procesu krasowienia z wykorzystaniem skał wapiennych i kwasu solnego Ćw. 3 – Przyporządkowywanie formy do procesu – mapa mentalna Ćw. 4 – Rozpoznawanie rodzajów pustyń na podstawie opisu- opis klasyfikujący Ćw. 5– Podpisywanie pustyń na konturowej mapie świata – praca z mapą Ćw. 6 – Uzupełnianie schematu budowy lodowca – ćwiczenie praktyczne Ćw. 7 – Podpisywanie na konturowej mapie świata pasm górskich z aktualnymi lodowcami – praca z mapą Ćw. 8 – Układanie krzyżówki z wykorzystaniem pojęć dotyczących rzeźby terenu i czynników rzeźbotwórczych – ćwiczenie praktyczne	zainteresowanych: <i>Opisywanie ruchów masowych i ich niebezpiecznego wpływu na życie człowieka.</i>
--	---	---	---	---

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	• wskazuje na mapie po jednym przykładzie każdego typu wybrzeża • podaje po jednym przykładzie budującej i niszczącej działalności wiatru na pustyniach • klasyfikuje pustynie ze względu na rodzaj podłoża • opisuje wydmy: paraboliczną i barchan • wymienia i charakteryzuje trzy czynniki warunkujące powstawanie lodowców i lądolodów • podaje po jednym przykładzie i wskazuje na mapie lądolody i góry, w których obecnie występują lodowce • wymienia trzy elementy budowy lodowca • podaje po trzy formy powstałe w wyniku działalności erozyjnej i akumulacyjnej lodowca lub lądolodu			
Uczeń: 7) rozpoznaje i opisuje w terenie formy rzeźby powstałe	Uczeń: • rozpoznaje i opisuje w terenie elementy doliny rzecznej	• Rozpoznawanie w terenie form rzeźby.	Ćw. 1 – Rozpoznawanie w terenie form rzeźby – lekcja terenowa, karta pracy.	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: Wykonanie szkicu

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

w wyniku czynników rzeźbotwórczych.	- wskazuje i opisuje w terenie co najmniej jeden przykład formy powstałej w wyniku działalności wód płynących - wskazuje i opisuje w terenie co najmniej jeden przykład formy powstałej w wyniku wietrzenia - rozpoznaje w terenie co najmniej jedną formę rzeźby i nazywa czynnik, który ją ukształtował.			terenowego.
4. Położenie i środowisko przyrodnicze Polski.				
Uczeń: 1) charakteryzuje na podstawie map różnej treści, położenie własnego regionu w Polsce oraz położenie Polski na świecie i w Europie; opisuje podział administracyjny Polski; podaje nazwy i wskazuje na mapie województwa oraz ich stolice;	Uczeń: - wskazuje na mapie i podaje co najmniej trzy cechy położenia własnego regionu na podstawie różnych map - wskazuje na mapie i charakteryzuje położenie geograficzne Polski na świecie i w Europie (wymienia dziewięć cech położenia) - wymienia nazwy państw sąsiadujących i wskazuje je na mapie - opisuje przebieg i długość granic Polski na podstawie mapy fizycznej i danych statystycznych	- Położenie Polski w Europie i na świecie. - Granice Polski. - Podział administracyjny kraju	Ćw. 1 – Rysowanie wykresu liniowego długości granic Polski wg wielkości – ćwiczenie praktyczne Ćw. 2 – Rozpoznawanie województw na mapie konturowej Polski. Porównywanie województw pod względem powierzchni, liczby ludności z własnym województwem – analizowanie map Ćw. 3 – Rozpoznawanie i wskazywanie konkretnych województw lub ich stolic na podstawie opisu – praca z konturową mapą administracyjną Polski, karta pracy Ćw. 4 – Obliczanie rozciągłości południkowej i równoleżnikowej	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Uzasadnienie stwierdzenia, że Polska leży w Europie Środkowej.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	• oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową Polski • wymienia wszystkie województwa i ich stolicy - wskazuje je na mapie		Polski – rozwiązywanie zadań Ćw. 5 – Rozpoznawanie cech położenia Polski w Europie i na świecie – ćwiczenie prawda/fałsz. Ćw. 6 – Obliczanie różnicy czasu słonecznego między skrajnymi punktami Polski – rozwiązywanie zadań Ćw. 6 – Rozpoznawanie cech położenia własnego regionu w Polsce – ćwiczenie prawda/fałsz.	
Uczeń: 2) opisuje najważniejsze wydarzenia (obrazy) z przeszłości geologicznej Polski: powstanie węgla kamiennego, powstawanie gór, zalewy mórz, zlodowacenia; wykazuje zależności pomiędzy współczesną rzeźbą Polski a wybranymi wydarzeniami geologicznymi;	Uczeń: • wymienia nazwy trzech głównych jednostek tektonicznych Europy i pięć jednostek tektonicznych Polski, wskazuje je na mapie • wymienia na podstawie tabeli stratygraficznej najważniejsze wydarzenia geologiczne na terenie Polski (orogenezy, powstawanie surowców i zalewy mórz) • opisuje proces powstawania węgla kamiennego • wymienia górotwory kaledońskie, hercyńskie i alpejskie w Polsce, wskazuje je na mapie • wymienia nazwy i wskazuje	• Budowa geologiczna Polski. • Najważniejsze wydarzenia geologiczne Polski. • Ukształtowanie powierzchni Polski.	Ćw. 1 – Uzupełnianie mapy geologicznej Polski wykorzystując legendę – ćwiczenie praktyczne Ćw. 2 – Podawanie przykładów rzeźby młodogłacjalnej i starogłacjalnej oraz wskazywanie ich na mapie – praca z podręcznikiem i mapą Ćw. 3 – Przyporządkowywanie wydarzeń geologicznych w Polsce do poszczególnych er i okresów – opis klasyfikujący Ćw. 4 – Przyporządkowanie cech rzeźby najwyższym pasmom gór niskich, średnich i wysokich – opis klasyfikujący Ćw. 5 – Podpisywanie krain geograficznych w poszczególnych pasach ukształtowania powierzchni na konturowej mapie Polski – praca	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Tworzenie ciągu przyczynowo – skutkowego obrazującego powstawanie skał.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	na mapie zasięg trzech głównych zlodowaceń • podaje co najmniej po cztery cechy rzeźby młodoglacjalnej i staroglacjalnej • wskazuje na mapie obszary występowania rzeźby młodoglacjalnej i staroglacjalnej w Polsce • podaje co najmniej po cztery cechy rzeźby gór niskich, średnich i wysokich w Polsce • wskazuje na mapie obszary występowania gór niskich, średnich i wysokich w Polsce • charakteryzuje ukształtowanie powierzchni Polski z uwzględnieniem najwyższego i najniższego punktu, średniej wysokości Polski, nachylenia terenu, pasów rzeźby		z mapą	
Uczeń: 3) rozpoznaje główne rodzaje skał występujących we własnym regionie i w Polsce; wskazuje na mapie najważniejsze obszary	Uczeń: • wymienia i rozpoznaje okazy skał występujących w Polsce • wymienia i rozpoznaje okazy skał występujących we własnym regionie • wymienia jedno zastosowanie	• Surowce skalne.	Ćw. 1 – Zaznaczanie na mapie konturowej Polski obszarów występowania surowców skalnych - praca z mapą Ćw. 2 – Rozpoznawanie skał w najbliższej okolicy – lekcja w terenie.	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Wyjaśnienie pojęcia skały płonne.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

ich występowania; podaje przykłady wykorzystania skał w różnych dziedzinach życia człowieka;	każdego surowca skalnego występującego w Polsce •wymienia jedno zastosowanie każdego surowca skalnego występującego we własnym regionie		Ćw. 3 – Przyporządkowanie zastosowania gospodarczego do podanych skał – opis klasyfikujący	
Uczeń: 4) podaje główne cechy klimatu Polski; wykazuje ich związek z czynnikami je kształtującymi; wyjaśnia mechanizm powstawania wiatru halnego i bryzy morskiej;	Uczeń: • wymienia pięć czynników geograficznych wpływających na klimat Polski • odczytuje z mapy klimatycznej i charakteryzuje masy powietrza napływające nad Polskę • odczytuje na mapach klimatycznych Polski rozkład temperatur powietrza w styczniu i w lipcu oraz rozkład opadów atmosferycznych w ciągu roku • analizuje długość okresu wegetacyjnego w Polsce na podstawie mapy • opisuje cechy klimatu Polski, podaje co najmniej sześć jego cech z uwzględnieniem przejsiowości klimatu • analizuje diagramy klimatyczne dla Polski	• Klimat Polski. Pojęcia: <i>wiatry lokalne, fen (halny), bryza</i>	Ćw. 1 – Obliczanie rocznej amplitudy temperatury powietrza w wybranych stacjach meteorologicznych w Polsce – analizowanie danych statystycznych, rozwiązywanie zadań Ćw. 2 – Charakteryzowanie klimatu wybranego regionu Polski na podstawie klimatogramów – analizowanie diagramów Ćw. 3 – Prognozowanie pogody dla Polski na podstawie napływających mas powietrza w różnych porach roku – opis wyjaśniający. Ćw. 4 – Uzupełnianie schematów powstawania wiatrów lokalnych – ćwiczenie praktyczne	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	wyjaśnia mechanizm powstania wiatru halnego i bryzy morskiej			
Uczeń: 5) wymienia główne rodzaje zasobów naturalnych Polski i własnego regionu: lasów, wód, gleb, surowców mineralnych; korzystając z mapy, opisuje ich rozmieszczenie i określa znaczenie gospodarcze.	Uczeń: - wskazuje na mapie występowanie surowców mineralnych w Polsce i we własnym regionie - klasyfikuje surowce mineralne występujące w Polsce na energetyczne, chemiczne, metaliczne i skalne - podaje przykład gospodarczego wykorzystania surowców mineralnych (z każdej grupy) w Polsce - klasyfikuje wody powierzchniowe i podziemne występujące w Polsce - wymienia i wskazuje na mapie w skali 1:2 500 000 co najmniej dwie rzeki główne, ich prawe i lewe dopływy - charakteryzuje dorzecze Wisły i Odry z uwzględnieniem powierzchni, ilości i długości dopływów, źródeł i ujść - wymienia cztery rzeki	- Surowce mineralne w Polsce i regionie. - Wody powierzchniowe i podziemne w Polsce i regionie. - Gleby w Polsce i regionie. - Lasy w Polsce i regionie. - Gospodarcze znaczenie zasobów naturalnych w Polsce i regionie.	Ćw. 1 – Klasyfikowanie surowców mineralnych do odpowiednich grup – opis klasyfikujący Ćw. 2 – Dopisywanie do podanych surowców mineralnych ich gospodarczego wykorzystania (w Polsce i w regionie) – opis klasyfikujący Ćw. 3 – Podpisywanie na konturowej mapie Polski rzek i jezior – praca z mapą Ćw. 4 – Podpisywanie na mapie elementów środowiska przyrodniczego regionu – praca z mapą, karta pracy. Ćw. 5 – Klasyfikowanie gleb ze względu na żyzność i gospodarcze wykorzystanie – opis klasyfikacyjny, tabela Ćw. 6 – Zaznaczanie na mapie konturowej Polski wskazanych puszc – praca z mapą	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	Pobrzeży Południowobałtyckich •wymienia wszystkie rzeki nie należące do zlewiska Bałtyku •wymienia nazwy co najmniej dwóch kanałów , wskazuje je na mapie i podaje ich znaczenie gospodarcze •wymienia co najmniej sześć typów genetycznych jezior w Polsce i wskazuje po jednym przykładzie na mapie •wymienia i wskazuje na mapie województwa rzeki i jeziora występujące we własnym regionie (gminie lub powiecie) •określa gospodarcze znaczenie rzek i jezior w Polsce i w regionie •wskazuje na mapie miejsca występowania wód mineralnych i cieplic w Polsce i w regionie •wymienia sześć typów gleb występujących w Polsce i wskazuje na mapie obszary ich występowania •rozdziela typy gleb ze względu na ich żyzność i gospodarcze wykorzystanie			
--	--	--	--	--

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	• na podstawie analizy map tematycznych Polski, diagramów i danych statystycznych podaje województwa najbardziej i najmniej zalesione, wskazuje siedem najbardziej popularnych gatunków drzew w Polsce, określa powierzchnię lasów w Polsce • wskazuje na mapie co najmniej siedem puszczy w Polsce • wymienia i opisuje trzy funkcje lasu			
5. Ludność Polski.				
Uczeń: 1) wyjaśnia i poprawnie stosuje podstawowe pojęcia z zakresu demografii: przyrost naturalny, urodzenia i zgony, średnia długość życia;	Uczeń: • podaje definicje: demografii, przyrostu naturalnego, współczynnika przyrostu naturalnego, wyż i niż demograficzny • oblicza przyrost naturalny i współczynnik przyrostu naturalnego ludności Polski	• Przyrost naturalny w Polsce. Pojęcia: demografia, przyrost naturalny, wyż i niż demograficzny, współczynnik przyrostu naturalnego	Ćw. 1 – Obliczanie przyrostu naturalnego i współczynnika przyrostu naturalnego ludności Polski (powiatu, województwa) – rozwiązywanie zadań	
Uczeń: 2) odczytuje z różnych źródeł informacji (m.in. rocznika statystycznego oraz	Uczeń: • na podstawie różnych źródeł informacji analizuje zmiany liczby ludności Polski po drugiej wojnie światowej	• Zmiany liczby ludności w Polsce po drugiej wojnie światowej. • Migracje z Polski i do	Ćw. 1 – Odczytywanie informacji z piramidy płci i wieku – analizowanie diagramu Ćw. 2 – Charakteryzowanie zmian	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: Wskazywanie czynników społeczno-

Człowiek - najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

piramidy płci i wieku) dane dotyczące: liczby ludności Polski, urodzeń, zgonów, przyrostu naturalnego, struktury płci, średniej długości życia w Polsce; odczytuje wielkość i główne kierunki migracji z Polski i do Polski;	• na podstawie różnych źródeł informacji wymienia województwa o dodatnim i ujemnym przyroście naturalnym w Polsce • na podstawie rocznika statystycznego wymienia co najmniej trzy województwa o najdłuższej średniej długości życia • analiza piramidy płci i wieku (struktura płci, wyż i niż demograficzny, liczebność płci w poszczególnych rocznikach) • na podstawie danych statystycznych odczytuje wielkość i kierunki migracji • podaje co najmniej po dwie przyczyny i dwa skutki migracji zewnętrznych • podaje co najmniej cztery przykłady najliczniejszych mniejszości narodowych w Polsce • wymienia osiem najliczniejszych skupisk Polonii na świecie z czego cztery skupiska w Europie	Polski. <u>Pojęcia:</u> <i>piramida płci i wieku, migracja.</i>	liczby ludności w Polsce po drugiej wojnie światowej na podstawie map i danych statystycznych – metaplan, praca z mapą i analizowanie danych statystycznych Ćw. 3 – Analizowanie przyrostu naturalnego i średniej długości życia w Polsce według województw na podstawie map i danych statystycznych - praca z mapą i analizowanie danych statystycznych Ćw. 4 – Odczytywanie kierunków migracji z Polski na podstawie mapy i danych statystycznych – praca z mapą, analiza danych statystycznych Ćw. 5 – Dlaczego Polacy migrują? – mapa mentalna Ćw. 6 – Wypisywanie największych skupisk Polonii na świecie na podstawie map – praca z mapą Ćw. 7 – Przyporządkowywanie najliczniejszych mniejszości narodowych w Polsce do obszaru ich zamieszkiwania – opis klasyfikujący	<i>ekonomicznych mających wpływ na długość życia człowieka.</i>
Uczeń: 3) charakteryzuje, na podstawie map	Uczeń: • charakteryzuje mapę gęstości zaludnienia wskazując	• Rozmieszczenie ludności w Polsce.	Ćw. 1 – Obliczanie średniej gęstości zaludnienia w Polsce – rozwiązywanie	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

gęstości zaludnienia, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności w Polsce i zamieszkiwanym regionie oraz wyjaśnia te różnice czynnikami przyrodniczymi, historycznymi, ekonomicznymi;	województwa o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia • oblicza średnią gęstość zaludnienia Polski • charakteryzuje gęstość zaludnienia w regionie na podstawie map i danych statystycznych wskazując obszary o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia • podaje co najmniej trzy przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce i w regionie		zadań Ćw. 2 – Sporządzanie kartogramu gęstości zaludnienia w Polsce według województw lub w województwie według powiatów – ćwiczenie praktyczne Ćw. 3 –Charakteryzowanie rozmieszczenia ludności w wybranych regionach Polski i określanie czynników wpływających na takie rozmieszczenie - analizowanie map	
Uczeń: 4) wykazuje różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i we własnym regionie;	Uczeń: • przedstawia zmiany w strukturze zatrudnienia w Polsce w latach 1945 – 2011 na podstawie różnych źródeł • na podstawie analizy różnych źródeł informacji wskazuje po dwa województwa o najwyższym i najniższym zatrudnieniu • porównuje zatrudnienie w poszczególnych województwach według sektorów wskazując województwa o najwyższym	• Struktura zatrudnienia w Polsce i w regionie. Pojęcia: struktura zatrudnienia, sektor gospodarki.	Ćw. 1 – Analizowanie diagramów i danych statystycznych dotyczących struktury zatrudnienia w Polsce i w regionie. Ćw. 2 – Opisywanie zmian struktury zatrudnienia na przykładzie własnej rodziny – opis	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	zatrudnieniu w każdym z sektorów • porównuje strukturę zatrudnienia w zamieszkałym województwie ze strukturą zatrudnienia w innych województwach			
Uczeń: 5) podaje główne, aktualne problemy rynku pracy w Polsce i we własnym regionie;	Uczeń: • wymienia co najmniej trzy problemy rynku pracy w Polsce i w regionie w ostatnim dwudziestoleciu • wymienia i wskazuje na mapie co najmniej po dwa województwa o najwyższej i najniższej stopie bezrobocia	• Problemy rynku pracy w ostatnim dwudziestoleciu. <u>Pojęcie:</u> <i>stopa bezrobocia.</i>	Ćw. 1 – Analizowanie problemów rynku pracy na podstawie różnych źródeł informacji – metaplan. Ćw. 1 – Wyjaśnianie przyczyn niskiego bezrobocia w okolicach wielkich miast – dyskusja.	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Proponowanie działań, które należałoby podjąć, aby zmniejszyć poziom bezrobocia.</i>
Uczeń: 6) analizuje, porównuje, ocenia rozmieszczenie i wielkość miast w Polsce i zamieszkiwanym regionie; wyjaśnia przyczyny rozwoju wielkich miast w Polsce.	Uczeń: • podaje definicje: urbanizacji, wskaźnika urbanizacji, aglomeracji • na podstawie różnych źródeł informacji odczytuje wskaźnik urbanizacji dla Polski • na podstawie danych statystycznych, map wskazuje województwa o najniższym i najwyższym wskaźniku urbanizacji • wymienia i wskazuje na mapie co najmniej siedem największych miast w Polsce	• Urbanizacja. <u>Pojęcia:</u> <i>urbanizacja, wskaźnik urbanizacji, aglomeracja policentryczna i monocentryczna.</i>	Ćw. 1 – Odczytywanie z mapy wybranych zagadnień dotyczących urbanizacji – praca z mapą, karta pracy. Ćw. 2 – Dopisywanie funkcji do wybranych miast w Polsce i regionie na podstawie map tematycznych lub innych źródeł informacji – analizowanie map, karta pracy.	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	- wymienia i wskazuje na mapie województwa, największe miasta i szereguje je pod względem wielkości - wymienia trzy przyczyny powstawania miast - wymienia co najmniej pięć funkcji miast i podaje po jednym przykładzie miasta do każdej z nich - wymienia i wskazuje na mapie po trzy miasta jednofunkcyjne i wielofunkcyjne - wskazuje różnicę pomiędzy aglomeracją policentryczną i monocentryczną i podaje po jednym przykładzie każdej z nich - wymienia co najmniej pięć problemów wielkich miast			
6. Wybrane zagadnienia geografii gospodarczej Polski.				
Uczeń: 1) wyróżnia główne cechy struktury użytkowania ziemi, wielkości i własności gospodarstw rolnych, zasiewów i hodowli w Polsce na podstawie analizy map, wykresów, danych	Uczeń: - wymienia co najmniej cztery pozaprzrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa - wymienia cztery formy użytkowania ziemi w Polsce na podstawie analizy diagramu - na podstawie danych liczbowych opisuje poziom	- Pozaprzrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa. - Struktura gospodarstw rolnych w Polsce. - Struktura użytkowania ziemi w Polsce. - Hodowla w Polsce.	Ćw. 1 – Porównywanie dwóch wybranych regionów w celu wykazania zróżnicowania wielkości gospodarstw rolnych, poziomu mechanizacji i chemizacji rolnictwa – analiza danych statystycznych, karta pracy Ćw. 2 – Przyczyny rozmieszczenia łąk i pastwisk w Polsce – mapa mentalna	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

liczbowych;	mechanizacji i chemizacji rolnictwa • na podstawie analizy map i kartodiagramów wskazuje po dwa województwa, w których dominują gospodarstwa o dużej powierzchni i o małej powierzchni • na podstawie różnych źródeł informacji omawia zmiany w strukturze własności gospodarstw rolnych • na podstawie analizy diagramów wymienia pięć podstawowych rodzajów upraw w Polsce • na podstawie analizy diagramów wymienia pięć podstawowych rodzajów hodowli w Polsce		Ćw. 3 – analizowanie struktury upraw rolniczych i hodowli w Polsce na podstawie map – ćwiczenie prawda/fałsz Ćw. 4 – wskazywanie województw: o największym i najmniejszym udziale: hodowli bydła, hodowli trzody chlewnej – karta pracy	
Uczeń: 2) podaje przyczyny zróżnicowania w rozmieszczeniu wybranych upraw (pszenicy, ziemniaków, buraków cukrowych) oraz chowu bydła i trzody chlewnej w Polsce;	Uczeń: • wymienia i wskazuje na mapie, obszary o największej intensywności wybranych upraw w Polsce (np. pszenicy, buraków cukrowych i ziemniaków) • wymienia co najmniej trzy czynniki przyrodnicze wpływające na zróżnicowanie	• Rozmieszczenie wybranych upraw w Polsce. • Rozmieszczenie chowu wybranych zwierząt w Polsce.	Ćw. 1 – Dopisywanie czynników wpływających na uprawę wybranych roślin – opis uzasadniający. Ćw. 2 – Analizowanie zmian w pogłowie głównych zwierząt gospodarskich w Polsce na przestrzeni pięćdziesięciu ostatnich lat – analiza danych statystycznych	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	rozmieszczenia wybranych upraw w Polsce (np. pszenicy, ziemniaków i buraków cukrowych) - wymienia i wskazuje na mapie, obszary o największej intensywności chowu wybranych zwierząt w Polsce (np. bydła i trzody chlewnej) - wymienia przynajmniej dwie przyczyny zróżnicowania chowu wybranych zwierząt w Polsce (np. bydła i trzody chlewnej w Polsce)			
Uczeń: 3) przedstawia na podstawie różnych źródeł informacji, strukturę wykorzystania różnych źródeł energii w Polsce i ocenia jej wpływ na stan środowiska przyrodniczego;	Uczeń: - wymienia cztery odnawialne źródła energii i trzy nieodnawialne źródła energii - opisuje strukturę produkcji energii elektrycznej według rodzajów elektrowni - wymienia i wskazuje na mapie osiem elektrowni ciepłych, ze wskazaniem źródła zasilania - wymienia i wskazuje na mapie co najmniej trzy elektrownie wodne - wymienia i wskazuje na mapie co najmniej dwa obszary występowania	Energetyka w Polsce.	Ćw. 1 – Przyporządkowywanie źródła zasilania do podanych elektrowni – mapa mentalna Ćw. 2 – Wykazywanie niekorzystnej struktury produkcji energii elektrycznej w Polsce – metaplan.	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: Wyszukiwanie argumentów „za” i „przeciw” budowie elektrowni jądrowych w Polsce.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	elektrowni wiatrowych w Polsce • podaje co najmniej jedną wadę i jedną zaletę poszczególnych rodzajów elektrowni			
Uczeń: 4) wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w przemyśle w Polsce i we własnym regionie oraz wskazuje najlepiej rozwijające się obecnie w Polsce gałęzie produkcji przemysłowej;	Uczeń: • dzieli przemysł na sekcje i działy • wymienia co najmniej pięć czynników lokalizacji przemysłu • podaje co najmniej cztery przyczyny zmian zachodzących w przemyśle Polski i regionu po 1989r. • wymienia nazwy i wskazuje na mapie co najmniej pięć okręgów przemysłowych w Polsce • wymienia gałęzie przemysłu rozwijające się we własnym regionie • wyjaśnia na czym polega proces restrukturyzacji przemysłu w Polsce • wyjaśnia znaczenie specjalnych stref ekonomicznych w Polsce	• Przemysł w Polsce Pojęcia: <i>restrukturyzacja, specjalna strefa ekonomiczna.</i>	Ćw. 1 – Przyporządkowywanie, na podstawie mapy tematycznej czynników lokalizacji do wybranych ośrodków przemysłowych w regionie – praca z mapą Ćw. 2 – Podpisywanie na konturowej mapie Polski wybranych okręgów przemysłowych w Polsce – praca z mapą Ćw. 3 – Przyporządkowywanie gałęzi przemysłowych do wybranych ośrodków przemysłowych w Polsce – praca z mapą, tabela Ćw. 4 – Analizowanie zmian w przemyśle Polski na podstawie tekstu źródłowego – karta pracy	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Wskazywanie korzyści wynikających z tworzenia specjalnych stref ekonomicznych.</i>
Uczeń: 5) rozróżnia rodzaje	Uczeń: • na podstawie różnych	• Usługi w Polsce.	Ćw. 1 - Wymienianie grup towarów	Dla uczniów

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

usług; wyjaśnia szybki rozwój wybranych usług w Polsce i we własnym regionie;	źródeł informacji rozróżnia rodzaje usług i wymienia po trzy przykłady z każdego rodzaju • omawia rolę usług w gospodarce Polski • podaje dwa przykłady usług szybko rozwijających się i ich znaczenie dla użytkowników • na podstawie danych liczbowych i diagramów opisuje bilans handlu zagranicznego dla Polski z uwzględnieniem głównych partnerów handlowych, grup towarów oraz dwóch składników bilansu • opisuje znaczenie handlu zagranicznego dla Polski z uwzględnieniem dwóch zalet • opisuje rozwój usług w swoim regionie i wskazuje jedną przyczynę ich rozwoju	• Handel zagraniczny w Polsce. Pojęcia: <i>eksport, import, saldo bilansu handlowego.</i>	i krajów o największym udziale w polskim handlu zagranicznym na podstawie analizy tabeli struktury handlu zagranicznego Polski – analiza danych statystycznych Ćw. 2 - Przyporządkowanie społecznych placówek usługowych do rodzajów usług dla mieszkańców swojego województwa – opis klasyfikujący Ćw. 3 – Porównywanie dostępu do Internetu i użytkowników Internetu w Polsce i w wybranych krajach Europy na podstawie danych statystycznych – analiza danych statystycznych	szczególnie zainteresowanych: <i>Opracowanie reklamy produktu własnej firmy.</i>
Uczeń: 6) wykazuje na	Uczeń: • klasyfikuje turystykę ze	• Turystyka.	Ćw. 1 - Zaznaczanie na mapie	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

przykładach walory turystyczne Polski oraz opisuje obiekty znajdujące się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości;	względu na cel wyjazdów - wymienia co najmniej trzy nazwy ośrodków i regionów o wysokich walorach turystycznych w Polsce - na podstawie mapy turystycznej Polski wymienia co najmniej pięć obiektów znajdujących się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego UNESCO - opisuje rolę turystyki w gospodarce kraju wskazując trzy korzyści - opisuje walory turystyczne wybranego regionu w Polsce		konturowej Polski pięciu regionów turystycznych i opisywanie ich walorów turystycznych – praca z mapą, karta pracy. Ćw. 2 – Przedstawienie walorów turystycznych wybranego regionu w formie prezentacji multimedialnej. Ćw. 3 – Rozwój turystyki w Polsce – metoda SWOT	
Uczeń: 7) opisuje na podstawie map i wyjaśnia zróżnicowanie gęstości i jakości sieci transportowej w Polsce i wykazuje jej wpływ na rozwój innych dziedzin działalności	Uczeń: - rozdziela trzy rodzaje transportu - opisuje rolę poszczególnych działów transportu lądowego w gospodarce Polski z uwzględnieniem jednej wady i zalety - wymienia po dwie zalety i wady transportu	Transport.	Ćw. 1 - Przyporządkowanie towaru do rodzaju transportu – mapa mentalna Ćw. 2 - Porównywanie wykorzystania rodzajów transportu w przewozie ładunków – analiza danych statystycznych, karta pracy. Ćw. 3 – Analizowanie map dotyczących transportu w Polsce – karta pracy	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Analizowanie zmian jakie zachodzą w rozmieszczeniu sieci kolejowych w Polsce – wskazywanie przyczyn i skutków takiego stanu rzeczy.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

gospodarczej;	lotniczego • na podstawie mapy tematycznej podaje po dwa województwa o największej i najmniejszej gęstości sieci kolejowej w Polsce • wskazuje na mapie Polski co najmniej trzy szlaki transportu lądowego • wymienia po jednej przyczynie wzrostu znaczenia transportu samochodowego i przesyłowego w Polsce • na podstawie mapy tematycznej Polski wymienia pięć największych portów lotniczych uwzględniając liczbę pasażerów • na mapie tematycznej Polski wskazuje cztery porty morskie i trzy śródlądowe drogi wodne podając nazwy rzek, kanałów, jezior • wymienia po jednym skutku zanieczyszczenia środowiska do każdego rodzaju transportu			
---------------	--	--	--	--

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Uczeń: 8) wykazuje konieczność ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w Polsce; wymienia formy jego ochrony, proponuje konkretne działania na rzecz jego ochrony we własnym regionie.	Uczeń: • podaje definicje parku narodowego, krajobrazowego, rezerwatu przyrody, pomnika przyrody • wskazuje na mapie wszystkie parki narodowe w Polsce • wskazuje na mapie województwa, park narodowy i wszystkie parki krajobrazowe oraz dwa rezerwaty i dwa pomniki przyrody • podaje dwie przyczyny ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego • wskazuje w regionie miejsca lub obszary wymagające ochrony i proponuje konkretne działania zmierzające do ochrony przyrody	• Ochrona środowiska. Pojęcia: <i>park narodowy, park krajobrazowy, rezerwat przyrody, pomnik przyrody.</i>	Ćw. 1 – Zaznaczanie na mapie regionu, rezerwatów i pomników przyrody - praca z mapą Ćw. 2 – Przyporządkowanie do wymienionych parków narodowych po jednym charakterystycznym chronionym elemencie środowiska przyrodniczego – burza mózgów, mapa mentalna Ćw. 3 – Przygotowanie prezentacji multimedialnej na temat wybranego parku narodowego pasa wyżyn. Ćw. 4 – Sporządzanie listy obiektów przyrodniczych i kulturowych, które powinny być objęte ochroną – opis klasyfikujący	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Przygotowanie prezentacji multimedialnej na temat gatunków roślin i zwierząt we własnym regionie szczególnie narażonych na wyginiecie.</i>
7. Regiony geograficzne Polski.				
Uczeń: 1) wskazuje na mapie główne regiony geograficzne Polski;	Uczeń: • wymienia i wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Polski co najmniej po cztery krainy geograficzne	• Regiony geograficzne Polski.	Ćw. 1 – Podpisywanie na konturowej mapie Polski wybranych krain geograficznych – praca z mapą Ćw. 2 – Określanie położenia	

Człowiek - najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	w poszczególnych pasach rzeźby (w pasie kotlin – dwie krainy)		geograficznego wskazanych krain względem krain sąsiadujących – praca z mapą	
Uczeń: 2) charakteryzuje, na podstawie map tematycznych, środowisko przyrodnicze głównych regionów geograficznych Polski, ze szczególnym uwzględnieniem własnego regionu (również na podstawie obserwacji terenowych);	Uczeń: - wymienia, na podstawie map tematycznych co najmniej pięć cech środowiska przyrodniczego ze szczególnym uwzględnieniem: form terenu, wód powierzchniowych, klimatu, gleb i roślinności naturalnej w poszczególnych regionach Polski (pobrzeża, pojezierza, niziny środkowopolskie, wyżyny, kotliny podkarpackie i góry) - opisuje genezę Żuław Wiślanych, Mierzei Helskiej i Jeziora Łebsko - wyjaśnia dlaczego rzeźbę Nizin Środkowopolskich nazywamy staroglacjalną - opisuje budowę i sposób powstawania fliszu karpackiego - wymienia co najmniej trzy fakty dotyczące przeszłości geologicznej Sudetów - wymienia co najmniej pięć	Środowisko przyrodnicze poszczególnych regionów geograficznych. Pojęcia: <i>rzeźba młodoglacjalna, rzeźba staroglacjalna, niecka artezyjska, il warwowy, flisz karpacki.</i>	Ćw. 1 – Opisywanie cech rzeźby terenu pasa pobrzeży na podstawie tekstu źródłowego – uzupełnianie tekstu z luką. Ćw. 2 – Dopisywanie do form terenu w wybranych regionach Polski, procesów, które je ukształtowały – opis klasyfikujący Ćw. 3 – Podpisywanie na konturowej mapie Polski wskazanych obiektów geograficznych (ćwiczenie może być przygotowane w różnych wariantach zależnie od regionu geograficznego) – praca z mapą Ćw. 4 – Dopisywanie do wybranych atrakcji turystycznych wskazanych regionów Polski ich lokalizacji – analizowanie mapy Ćw. 5 – Opisywanie cech rzeźby pojezierzy – ćwiczenie prawda/fałsz (ćw. może być przygotowane dla różnych regionów) Ćw. 6 – Porównywanie cech środowiska przyrodniczego głównych pojezierzy – metodą rybiego szkieletu. Ćw. 7 – Rozpoznawanie znanych obiektów pojezierzy (lub innych	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	cech środowiska przyrodniczego regionu, w którym żyje na podstawie własnych obserwacji terenowych	regionów Polski) na podstawie zdjęć- opis klasyfikujący Ćw. 8 – Porównywanie cech środowiska przyrodniczego trzech wybranych nizin środkowopolskich metodą rybiego szkieletu. Ćw. 9 – Rozpoznawanie wyżyn na podstawie ich opisu – opis klasyfikujący Ćw. 10 – Porównywanie cech środowiska przyrodniczego wskazanych wyżyn metodą rybiego szkieletu. Ćw. 11 – Podpisywanie na konturowej mapie Karpat/Sudetów krain geograficznych – praca z mapą Ćw. 12 – Dopasowywanie do pasm Karpat/Sudetów najwyższych szczytów i ich wysokości – mapa mentalna Ćw. 13 – Charakterystyka wód powierzchniowych Karpat – praca z mapą, karta pracy. Ćw. 14 – Porównywanie krajobrazu Tatr Wysokich i Zachodnich – mapa mentalna. Ćw. 15 – Dopasowywanie roślinności do odpowiednich pięter roślinnych w Tatrach, pięter roślinnych do wysokości nad poziomem morza – ćwiczenie praktyczne	
--	--	---	--

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

			Ćw. 16 – Opisywanie przeszłości geologicznej Sudetów za pomocą mapy mentalnej. Ćw. 17 – Opisywanie cech środowiska przyrodniczego regionu, w którym mieszka uczeń – karta pracy lub mapa mentalna.	
Uczeń: 3) opisuje, na podstawie map tematycznych, najważniejsze cechy gospodarki regionów geograficznych Polski oraz ich związek z warunkami przyrodniczymi;	Uczeń: • podaje co najmniej jeden przykład dziedziny gospodarki, w każdym regionie (lub wybranych krainach geograficznych z poszczególnych regionów) której rozwój uzależniony jest warunkami przyrodniczymi • podaje po jednym przykładzie surowców mineralnych występujących w poszczególnych regionach Polski (lub wybranych krainach geograficznych z poszczególnych regionów) i wskazuje sposób ich wykorzystania • podaje po jednym przykładzie zagospodarowania ziemi w poszczególnych regionach (lub wybranych krainach)	• Wpływ warunków przyrodniczych na rozwój gospodarki w poszczególnych regionach geograficznych Polski.	Ćw. 1 – Wskazywanie kierunków rozwoju gospodarki w pasie pobrzeży (lub innego regionu Polski) z uwzględnieniem czynników sprzyjających temu rozwojowi – praca z mapą, karta pracy. Ćw. 2 – Podpisywanie na konturowych mapach regionów największych ośrodków przemysłowych – praca z mapą Ćw. 3 – Przyporządkowywanie charakterystycznych cech gospodarki i czynników warunkujących ich rozwój do wybranych krain w obrębie nizin środkowopolskich – mapa mentalna. Ćw. 4 – Przyporządkowanie poszczególnym krainom geograficznym w pasie wyżyn elementów środowiska przyrodniczego mających wpływ na rozwój gospodarki, cech gospodarki i głównych miast(ośrodków przemysłowych) – mapa mentalna	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	geograficznych z poszczególnych regionów) Polski ze wskazaniem głównych kierunków upraw lub hodowli - wymienia i wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Polski największe ośrodki przemysłowe lub miasta poszczególnych regionów geograficznych (lub wybranych krainach geograficznych z poszczególnych regionów) - wymienia po cztery funkcje co najmniej dwóch największych miast w poszczególnych pasach rzeźby		Ćw. 5 – Wskazywanie cech środowiska sprzyjających rozwojowi rolnictwa na obszarze kotlin podkarpackich – praca z mapą Ćw. 6 – Opisywanie cech gospodarki w poszczególnych sektorach na Pogórzu Karpackim i w Beskidach – analiza danych statycznych. Ćw. 7 – Wskazywanie największych ośrodków przemysłowych i głównych działów produkcji przemysłowej w tych ośrodkach – praca z mapą Ćw. 8 – Wykazywanie różnego sposobu gospodarowania w wybranych krainach geograficznych – mapa mentalna	
Uczeń: 4) przedstawia, np. w formie prezentacji multimedialnej, walory turystyczne wybranego regionu geograficznego, ze szczególnym uwzględnieniem jego walorów kulturowych;	Uczeń: opisuje osobliwości przyrodnicze i kulturowe co najmniej jednego regionu geograficznego Polski (ze szczególnym uwzględnieniem zabytków, cyklicznych imprez kulturalnych o charakterze historycznym, rozrywkowym lub naukowym itp.)	Walory kulturowe wybranych regionów Polski.	Ćw. 1 – Wskazywanie osobliwości przyrodniczych i kulturowych poszczególnych regionów Polski – mapa mentalna. Ćw. 2 – Wykonanie prezentacji multimedialnej prezentującej szczególne walory przyrodnicze i kulturowe poszczególnych regionów w Polsce – praca w grupach.	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	• przedstawia walory kulturowe wybranego regionu w dowolnej formie np. prezentacji multimedialnej, filmu, folderu itp.			
Uczeń: 5) projektuje i opisuje, na podstawie map turystycznych, tematycznych, ogólnogeograficznych i własnych obserwacji terenowych, podróży wzdłuż wybranej trasy we własnym regionie, uwzględniając walory przyrodnicze i kulturowe;	Uczeń: • wymienia walory turystyczne własnego regionu ze szczególnym uwzględnieniem osobliwości przyrodniczych i kulturowych, parków narodowych i rezerwatów przyrody, zabytków, cyklicznych imprez kulturalnych o charakterze historycznym, rozrywkowym czy naukowym itp.) • projektuje i opisuje co najmniej jednodniową trasę podróży po własnym regionie uwzględniając co najmniej trzy walory turystyczne.	• Walory turystyczne regionu, w którym mieszka uczeń.	Ćw. 1 – Wskazywanie walorów turystycznych i kulturowych regionu, w którym mieszka uczeń – mapa mentalna Ćw. 2 – Zaprojektowanie trasy wycieczki według punktów zawartych w instrukcji.	-
Uczeń: 6) przedstawia główne cechy położenia oraz środowiska przyrodniczego Morza Bałtyckiego; wykazuje znaczenie gospodarcze Morza Bałtyckiego	Uczeń: • wymienia i wskazuje na mapie elementy linii brzegowej Bałtyku i podaje co najmniej po trzy przykłady każdego z nich • wymienia i opisuje co najmniej po dwie cechy	• Środowisko przyrodnicze Morza Bałtyckiego. • Gospodarcze wykorzystanie Morza Bałtyckiego. • Degradacja wód Morza Bałtyckiego.	Ćw. 1 – Przyporządkowanie nazw elementów linii brzegowej Bałtyku do obiektów zaznaczonych na mapie konturowej – praca z mapą Ćw. 2 – Wskazywanie cech środowiska przyrodniczego Bałtyku – ćwiczenie prawda/fałsz	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Opisywanie genezy powstania Morza Bałtyckiego.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

oraz przyczyny degradacji jego wód.	Bałtyku wynikające z jego położenia i środowiska przyrodniczego - wskazuje cztery sposoby gospodarczego wykorzystania Bałtyku i podaje po jednym przykładzie każdego ze sposobów - wskazuje co najmniej cztery przyczyny degradacji wód Morza Bałtyckiego	<u>Pojęcia:</u> <i>morze szelfowe,</i>	Ćw. 3 – Rozpoznawanie typów wybrzeży występujących nad Bałtykiem, opisywanie genezy ich powstania – praca z mapą, opis klasyfikujący Ćw.4 – Poszukiwanie przyczyn degradacji wód Bałtyku – metoda ćwiczeń - śnieżna kula. Ćw.5 – Poszukiwanie sposobów zapobiegania degradacji wód Bałtyku – metoda metaplanu lub metoda ćwiczeń - śnieżna kula.	
8. Sąsiedzi Polski – zróżnicowanie geograficzne, przemiany.				
Uczeń: 1) charakteryzuje i porównuje, na podstawie różnych źródeł informacji geograficznej, środowisko przyrodnicze krajów sąsiadujących z Polską; wykazuje ich zróżnicowanie społeczne i gospodarcze;	Uczeń: - wskazuje na mapie ogólnogeograficznej sąsiadów Polski. - wymienia co najmniej po trzy cechy środowiska przyrodniczego sąsiadów Polski. - porównuje wybrane cechy środowiska przyrodniczego sąsiadów Polski; grupuje państwa według wspólnych cech - na podstawie różnych źródeł informacji wymienia co najmniej trzy cechy rozwoju społeczno-gospodarczego sąsiadów Polski.	Sąsiedzi Polski.	Ćw. 1 – Charakteryzowanie położenia geograficznego i środowiska przyrodniczego sąsiadów Polski – praca z mapą, karta pracy. Ćw. 2 – Przyporządkowanie wybranych cech środowiska przyrodniczego do krajów sąsiadujących z Polską – opis klasyfikujący Ćw. 3 – Przyporządkowanie wybranych surowców mineralnych i ośrodków przemysłu do sąsiadów Polski. – praca z mapą, (tabela) Ćw. 4 – Porównywanie struktur narodowościowych sąsiadów Polski na podstawie diagramów lub danych statystycznych – analiza danych	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	• podaje po jednym przykładzie państw jednolitych narodowościowo i wielonarodowościowych spośród sąsiadów Polski		statystycznych Ćw. 5 – Porównywanie na podstawie danych statystycznych wskaźnika urbanizacji państw sąsiadujących z Polską i wykonanie wykresu słupkowego – analiza danych statystycznych, ćwiczenie praktyczne	
Uczeń: 2) wyjaśnia przyczyny dynamicznego rozwoju gospodarczego Niemiec;	Uczeń: • charakteryzuje strukturę zatrudnienia w gospodarce Niemiec • przedstawia kierunek i przyczynę zmian w strukturze przemysłu Zagłębia Ruhry • wskazuje na mapie i podaje co najmniej trzy nazwy obszarów o dużej koncentracji przemysłu • na podstawie mapy porównuje północną i południową część Niemiec pod względem rozwoju rolnictwa • na podstawie różnych źródeł informacji podaje co najmniej dwie przyczyny dynamicznego rozwoju rolnictwa • na podstawie danych statystycznych wykazuje	• Gospodarka Niemiec.	Ćw. 1 – Analizowanie diagramu przedstawiającego strukturę zatrudnienia w gospodarce Niemiec. Ćw. 2 – Przedstawianie restrukturyzacji w Zagłębiu Ruhry na podstawie analizy wskazanego fragmentu mapy gospodarczej Niemiec - schemat przyczynowo - skutkowy Ćw. 3. – Zaznaczanie na mapie konturowej wybranych okręgów przemysłowych Niemiec – praca z mapą Ćw. 4 – Przyporządkowywanie roślin uprawnych i gleb do krain geograficznych Niemiec – opis klasyfikujący Ćw. 5 – Analizowanie danych statystycznych dotyczących produkcji przemysłowej, rolniczej i usług (karta pracy).	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Niemcy to potęga gospodarcza Europy. – wyszukiwanie argumentów „za” i „przeciw”.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	dynamiczny rozwój usług ze szczególnym uwzględnieniem transportu na podstawie danych statystycznych wykazuje przewagę eksportu nad importem w gospodarce Niemiec			
Uczeń: 3) przedstawia współczesne przemiany społeczne i gospodarcze Ukrainy;	Uczeń: - na podstawie danych statystycznych analizuje zmiany przyrostu naturalnego Ukrainy w ciągu ostatnich 10 lat - wymienia i wskazuje na mapie co najmniej dwa obszary o dużej koncentracji przemysłu - na podstawie różnych źródeł informacji opisuje co najmniej dwie zmiany w rozwoju rolnictwa Ukrainy - na podstawie różnych źródeł informacji opisuje aktualne reformy gospodarcze przeprowadzone na Ukrainie	Przemiany społeczno-gospodarcze na Ukrainie.	Ćw. 1 – Charakteryzowanie przyrostu naturalnego Ukrainy na przestrzeni ostatnich 10 lat – analiza danych statystycznych Ćw. 2 – Przyporządkowywanie surowcom mineralnym Ukrainy okręgów przemysłowych – praca z mapą Ćw.3 – Wyjaśnianie wpływu rozpadu ZSRR na gospodarkę Ukrainy – burza mózgów Ćw. 4 – Wskazywanie zmian społecznych na Ukrainie w ciągu ostatnich 20 lat – mapa mentalna	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Uzasadnienie importu żywności przez Ukrainę.</i>
Uczeń: 4) wykazuje zróżnicowanie	Uczeń: Wymienia i wskazuje na mapie strefy klimatyczno-	Warunki naturalne i gospodarka Rosji.	Ćw. 1 – Przyporządkowanie strefom klimatycznym, stref roślinności i gleb	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych:

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

przyrodnicze, narodowościowe, kulturowe i gospodarcze Rosji;	roślinno-glebowe w Rosji • analizuje diagram struktury narodowościowej ludności Rosji z uwzględnieniem czterech najliczniejszych grup • na podstawie dostępnych źródeł informacji określa zróżnicowanie kulturowe w Rosji, podając trzy argumenty za tym, że Rosja jest krajem europejskim • wymienia i wskazuje na mapie co najmniej pięć obszarów o dużej koncentracji przemysłu • określa przydatność rolniczą poszczególnych obszarów Rosji ze szczególnym uwzględnieniem stref klimatyczno-glebowych		w Rosji – analizowanie map (tabela) Ćw. 2 – Zróżnicowanie narodowościowe i kulturowe Rosji (prezentacja multimedialna) Ćw. 3 – Przyporządkowywanie okręgów przemysłowym w Rosji surowców mineralnych i ośrodków przemysłu – praca z mapą Ćw. 4. – Zaznaczanie na mapie konturowej obszarów Rosji o najwyższej przydatności rolniczej – praca z mapą	<i>Na szlaku Kolei Transsyberyjskiej - uzasadnienie, że Rosja jest „krajem kontrastów”.</i>
Uczeń: 5) przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego, gospodarki oraz formy współpracy z krajem będącym najbliższym sąsiadem regionu, w którym uczeń mieszka.	Uczeń: • wymienia dwie cechy położenia geograficznego wybranego państwa • na podstawie mapy wymienia trzy cechy środowiska przyrodniczego wybranego kraju • na podstawie różnych źródeł informacji przedstawia	• Współpraca regionu, w którym mieszka uczeń z krajem będącym najbliższym sąsiadem.	Ćw. 1 – Charakteryzowanie położenia geograficznego i środowiska przyrodniczego kraju - najbliższego sąsiada regionu, w którym mieszka uczeń – prezentacja multimedialna Ćw.2 – Przedstawianie gospodarki wybranego kraju – poster (plakat)	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: Proponowanie form współpracy z krajem będącym najbliższym sąsiadem regionu w wybranych dziedzinach.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	dominujące gałęzie przemysłu wybranego kraju (co najmniej trzy) • na podstawie różnych źródeł informacji przedstawia dwie cechy rolnictwa wybranego kraju • wymienia co najmniej dwie formy współpracy Polski z wybranym krajem szczególnie uwzględniając rozbudowę sieci dróg i autostrad			
9. Europa. Relacje przyroda – człowiek – gospodarka.				
Uczeń: 1) wykazuje się znajomością podziału politycznego Europy;	Uczeń: • wymienia i wskazuje co najmniej 10 państw i ich stolic na mapie politycznej Europy.	• Podział polityczny Europy.	Ćw. 1 – Przyporządkowywanie wybranych nazw państw do nazw stolic i nazw regionów – praca z mapą.	
Uczeń: 2) określa położenie Europy i główne cechy środowiska przyrodniczego na podstawie mapy ogólnogeograficznej map tematycznych;	Uczeń: • wymienia i wskazuje co najmniej trzy cechy położenia geograficznego Europy na podstawie mapy. • określa położenie matematyczne Europy na podstawie mapy. • wymienia i wskazuje co najmniej trzy cechy środowiska przyrodniczego Europy na podstawie mapy	• Położenie Europy. • Środowisko przyrodnicze Europy.	Ćw. 1 – Określanie położenia geograficznego Europy na kuli ziemskiej – praca z mapą Ćw. 2 – Obliczanie rozciągłości południkowej i równoleżnikowej Europy w stopniach i kilometrach – rozwiązywanie zadań Ćw. 3 – Zaznaczanie na mapie konturowej Europy wybranych mórz, wysp, półwyspów, nizin, wyżyn, gór, rzek i jezior – praca z mapą	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Ocenianie wpływów budowy geologicznej na ukształtowanie powierzchni i współczesne zjawiska sejsmiczne w Europie.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	ogólnogeograficznej. • na podstawie map tematycznych wymienia co najmniej cztery strefy klimatyczno-roślinno-glebowe Europy. • wymienia i wskazuje co najmniej dziesięć nazw rzek i pięć nazw jezior na mapie Europy.		Ćw.4 – Analizowanie klimatogramów i map tematycznych ze szczególnym uwzględnieniem stref klimatyczno-roślinno-glebowych Europy.	
Uczeń: 3) opisuje, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie regionalne, kulturowe, narodowościowe i etniczne współczesnej Europy oraz najważniejsze przyczyny i konsekwencje tego zróżnicowania;	Uczeń: • wymienia i wskazuje na mapie ogólnogeograficznej co najmniej trzy regiony Europy wydzielone ze względu na położenie • wskazuje po trzy obszary o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia w Europie na podstawie mapy gęstości zaludnienia. • wymienia i wskazuje na mapie tematycznej co najmniej pięć ludów przeważających w Europie i podaje co najmniej po jednym przykładzie państw z każdej grupy • wymienia i wskazuje na mapie tematycznej co najmniej trzy dominujące	• Regiony Europy. • Zróżnicowanie ludności Europy. • Problemy demograficzne.	Ćw. 1 – Przyporządkowywanie nazw krajów do wybranych regionów Europy – opis klasyfikujący Ćw.2 – Porównywanie gęstości zaludnienia wybranych obszarów Europy – praca z mapą, karta pracy Ćw. 3 – Przyporządkowywanie wybranym krajom Europy nazw języków, ludów i religii – opis klasyfikujący Ćw. 4 – Określanie konsekwencji zróżnicowania kulturowego, narodowościowego i etnicznego krajów Europy ćwiczenie prawda/fałsz Ćw. 5 – Jestem Europejczykiem ponieważ... – mapa mentalna. Ćw. 6 – wyjaśnianie stwierdzenia „Europa się starzeje”. Wskazywanie argumentów potwierdzających tę opinię - opis	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Zróżnicowanie narodowościowe i kulturowe wybranych państw w Europie- prezentacja multimedialna.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	grupy językowe w Europie i po dwie rodziny językowe w każdej grupie • na podstawie danych statystycznych wymienia co najmniej dwie dominujące religie w Europie i podaje po dwa przykłady państw, w których wyznawcy stanowią większy odsetek społeczeństwa • na podstawie mapy tematycznej wymienia po trzy przykłady europejskich krajów o dodatnim i ujemnym przyroście naturalnym • wymienia co najmniej trzy kultury europejskie i podaje po dwie cechy każdej z nich • wymienia dwa przykłady państw wielokulturowych w Europie • wymienia co najmniej dwie konsekwencje zróżnicowania kulturowego, narodowościowego i etnicznego współczesnej Europy			
Uczeń: 4) wykazuje, na	Uczeń: • wymienia i wskazuje na	• Kraje Europy Północnej.	Ćw. 1 – Podpisywanie na mapie	Dla uczniów szczególnie

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

podstawie map tematycznych, związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego Europy Północnej a głównymi kierunkami rozwoju gospodarczego;	mapie państwa i ich stolice leżące w Europie Północnej • na podstawie mapy ogólnogeograficznej wymienia co najmniej trzy cechy środowiska przyrodniczego krajów Europy Północnej • wymienia co najmniej dwa typy wybrzeży krajów skandynawskich • wymienia nazwę prądu morskiego opływającego Półwysep Skandynawski • na podstawie map wymienia co najmniej trzy nazwy surowców mineralnych występujących w krajach skandynawskich • na podstawie danych liczbowych analizuje gęstość zaludnienia w krajach skandynawskich i wskazuje na mapie obszary najgęściej i najmniej zaludnione • na podstawie mapy wymienia co najmniej sześć głównych ośrodków miejskich i opisuje ich położenie w krajach skandynawskich • na podstawie wykresów	Pojęcia: wybrzeże fiordowe, wybrzeże szkierowe.	konturowej nazw państw i ich stolic, wybranych miast w Europie Północnej oraz opływających Europę Północną prądów morskich – praca z mapą Ćw. 2 – Rozpoznawanie typów wybrzeży w krajach skandynawskich na podstawie fragmentów mapy – praca z mapą Ćw. 3 – Przyporządkowywanie krajom Europy Północnej wybranych obiektów geograficznych i elementów środowiska geograficznego – opis klasyfikujący Ćw.4 – Przyporządkowywanie państwom skandynawskim charakterystycznych dla nich rodzajów gospodarki – opis klasyfikujący Ćw. 5 – Porównanie PKB na jednego mieszkańca w krajach skandynawskich z wybranymi krajami Europy – analiza danych statystycznych	zainteresowanych: <i>Zbudowanie modelu współzależności między składnikami środowiska przyrodniczego oraz jego wpływu na gospodarkę w dwóch wybranych krajach skandynawskich.</i>
---	--	---	--	--

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	analizuje strukturę produkcji energii elektrycznej krajów skandynawskich i wskazuje dominujący rodzaj elektrowni • na podstawie wykresów analizuje wartość PKB na jednego mieszkańca w krajach skandynawskich, wskazuje państwo o najwyższym wskaźniku.			
Uczeń: 5) wykazuje na przykładzie rolnictwa Francji lub innego kraju europejskiego, związek pomiędzy warunkami przyrodniczymi a kierunkiem i efektywnością produkcji rolnej, identyfikuje cechy rolnictwa towarowego;	Uczeń: • wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Francję, Paryż i jej sąsiadów • wymienia i wskazuje na mapie co najmniej pięć nazw krain geograficznych Francji • na podstawie map tematycznych wymienia i wskazuje po dwie nazwy klimatów i odpowiadających im gleb we Francji • na podstawie mapy gospodarczej wymienia i wskazuje co najmniej pięć obszarów upraw rolniczych we Francji • analizuje tabele statystyczne i wymienia co najmniej cztery produkty rolne, w produkcji których Francja	• Warunki naturalne Francji. • Rolnictwo Francji.	Ćw. 1 – Zaznaczanie na mapie konturowej wybranych regionów geograficznych oraz rzek Francji – praca z mapą Ćw. 2 – Przyporządkowywanie regionom rolniczym klimatu, gleb i upraw we Francji. – opis klasyfikujący Ćw.3 – Przedstawianie wielkości produkcji rolniczej Francji na tle Europy i świata – analiza danych statystycznych Ćw.4 – Przedstawianie wpływu czynników pozaprzyrodniczych na efektywność rozwoju rolnictwa Francji – opis wyjaśniający Ćw. 5 – Wymienianie cech rolnictwa towarowego Francji ćwiczenie prawda/fałsz.	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Wykazywanie cech aktywnej polityki rolnej Francji w ramach Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	zajmuje czołowe miejsca w świecie - wymienia i analizuje co najmniej trzy czynniki pozaprzrodnicze rozwoju rolnictwa Francji na podstawie różnych źródeł informacji - na podstawie różnych źródeł informacji wymienia co najmniej trzy cechy rolnictwa towarowego Francji.			
Uczeń: 6) przedstawia, na podstawie wskazanych źródeł informacji geograficznej, główne kierunki i przyczyny zmian w strukturze przemysłu wybranego regionu (lub okręgu) przemysłowego w Europie Zachodniej;	Uczeń: - na podstawie mapy ogólnogeograficznej określa położenie wybranego regionu lub okręgu w Europie Zachodniej. - na podstawie różnych źródeł informacji wymienia co najmniej dwie nazwy surowców mineralnych i co najmniej 4 nazwy ośrodków przemysłowych wybranego regionu lub okręgu przemysłowego Europy Zachodniej - wymienia kierunek i przyczynę zmian w strukturze przemysłu wybranego regionu lub	<i>Region lub okręg przemysłowy Europy Zachodniej.</i> Pojęcia: <i>technopolia, przemysł high-tech</i>	Ćw. 1 – Zaznaczanie na mapie konturowej kraju wybranego okręgu lub regionu przemysłowego surowców mineralnych i ośrodków przemysłu – praca z mapą Ćw. 2 – Przedstawienie restrukturyzacji w wybranym okręgu lub regionie Europy Zachodniej np. - praca z tekstem źródłowym.	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	okręgu przemysłowego Europy Zachodniej na podstawie różnych źródeł informacji wymienia co najmniej trzy aktualne gałęzie przemysłu występujące w wybranym okręgu lub regionie przemysłowym Europy Zachodniej			
Uczeń: 7) przedstawia główne cechy położenia, wielkości, układu przestrzennego oraz znaczenie Paryża Londynu jako światowej metropolii;	Uczeń: - wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Wielką Brytanię i jej stolicę - wymienia co najmniej trzy cechy położenia Londynu - na podstawie danych statystycznych podaje aktualną liczbę ludności Londynu - na podstawie różnych źródeł informacji charakteryzuje układ przestrzenny Londynu i wymienia co najmniej cztery dzielnice np. wzdłuż rzeki Tamizy - przedstawia znaczenie Londynu jako światowej metropolii na podstawie różnych źródeł informacji uwzględniając: ruch	Londyn jako światowa metropolia.	Ćw. 1 – Zaznaczanie na mapie konturowej Wielkiej Brytanii Londynu i mniejszych miast aglomeracji – praca z mapą Ćw. 2 – Prezentowanie walorów turystycznych Londynu np.: wycieczka statkiem po Tamizie - prezentacja multimedialna. Ćw. 3 – Ćwiczenia na planie Londynu według instrukcji.	

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	turystyczny, banki, giełdę, węzeł komunikacyjny itp.			
Uczeń: 8) wykazuje wpływ gór na cechy środowiska przyrodniczego oraz gospodarkę krajów alpejskich;	Uczeń: - wymienia i wskazuje na mapie nazwy państw alpejskich i ich stolic - wymienia trzy cechy środowiska przyrodniczego krajów alpejskich na podstawie różnych źródeł informacji - na podstawie różnych źródeł informacji wymienia trzy cechy środowiska przyrodniczego Alp - na podstawie mapy ogólnogeograficznej wymienia po trzy miasta Austrii i Szwajcarii oraz określa czynnik ich lokalizacji - wymienia trzy bariery jakie stwarzają Alpy dla gospodarczej działalności człowieka na podstawie różnych źródeł informacji. - uzasadnia, że Alpy nie stanowią bariery komunikacyjnej podając dwa argumenty - na podstawie map tematycznych wymienia po	Kraje alpejskie.	Ćw. 1 – Zaznaczanie na mapie konturowej wybranych miast w Austrii i Szwajcarii – praca z mapą Ćw. 2 – Przyporządkowywanie wybranym cechom środowiska ich wpływu na gospodarkę - opis wyjaśniający Ćw. 3 – Przedstawianie na wykresie kołowym procentowej ilości mieszkańców Austrii zamieszkujących Wiedeń – ćwiczenie praktyczne Ćw. 4 - Przyporządkowywanie wybranych czynników, które przyczyniły się najbardziej do uzyskania jednego z najwyższych PKB na jednego mieszkańca na świecie w Austrii i Szwajcarii – opis klasyfikujący Ćw. 5 – Uzasadnianie atrakcyjności turystycznej krajów alpejskich – mapa mentalna. Ćw. 6 – Czy Alpy stanowią przeszkodę w rozwoju sieci komunikacyjnej Europy? – praca metodą tekstu przewodniego.	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Charakterystyka ogólnogeograficzna Lichtensteinu – prezentacja multimedialna</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	dwa obszary rolnicze Szwajcarii i Austrii • na podstawie mapy gospodarczej wymienia rodzaje elektrowni w krajach alpejskich i lokalizuje co najmniej po dwie elektrownie			
Uczeń: 9) wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi i dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej;	Uczeń: • wymienia i wskazuje na mapie kraje Europy Południowej wraz ze stolicami • na podstawie mapy ogólnogeograficznej wymienia co najmniej trzy cechy środowiska przyrodniczego krajów Europy Południowej • posługując się mapą, wymienia i wskazuje co najmniej dziesięć miast nad Morzem Śródziemnym o wybitnych walorach turystycznych • na podstawie różnych źródeł informacji wymienia co najmniej pięć walorów turystycznych regionu śródziemnomorskiego z uwzględnieniem zabytków historycznych	• Kraje Europy Południowej.	Ćw. 1 – Zaznaczanie na mapie konturowej Europy państw śródziemnomorskich – praca z mapą Ćw. 2 – Przyporządkowywanie do wybranych miast obiektów przyrodniczych, atrakcji turystycznych, wydarzeń historycznych - opis klasyfikujący	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Określanie pozytywnego i negatywnego wpływu ruchu turystycznego w krajach Europy Południowej – metoda SWOT.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Uczeń: 10) prezentuje opracowaną na podstawie map, przewodników, Internetu trasę wycieczki po Europie lub jej części.	Uczeń: • na podstawie różnych źródeł informacji przedstawia trasę wybranej wycieczki uwzględniając m.in.: miasta, walory przyrodnicze, walory kulturowe, zagospodarowanie turystyczne, środek transportu	• Wycieczka po Europie.	Ćw. 1 – Zaznaczanie na mapie konturowej Europy przebiegu trasy wycieczki – praca z mapą Ćw.2 – Opracowanie trasy wycieczki według podanej instrukcji - praca z mapą	
10. Wybrane regiony świata. Relacje: człowiek – przyroda – gospodarka.				
Uczeń: 1) wykazuje, na podstawie map tematycznych, że kontynent Azji jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów;	Uczeń: • charakteryzuje ukształtowanie powierzchni Azji wskazując jego pięć cech • wymienia i wskazuje na mapie wszystkie strefy klimatyczne Azji i ich wpływ na rozmieszczenie wód powierzchniowych • wymienia i wskazuje na mapie strefy roślinne Azji oraz opisuje jedną dowolnie wybraną • wymienia co najmniej po dwa obszary w Azji o największej i najmniejszej gęstości zaludnienia • wymienia co najmniej po dwa państwa w Azji o najwyższym i najniższym	• Azja – środowisko geograficzne.	Ćw. 1 – Przedstawienie kontrastowych cech środowiska geograficznego Azji w formie tabeli – opis porównujący Ćw. 2 – Uzupełnianie tekstu dotyczącego problemów ludnościowych w Azji – tekst z luką	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Wykazywanie zależności między elementami środowiska geograficznego Azji.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	poziomie rozwoju gospodarczego • na podstawie mapy ogólnogeograficznej i map tematycznych Azji wskazuje co najmniej osiem kontrastów geograficznych			
Uczeń: 2) przedstawia, na podstawie map tematycznych, warunki przyrodnicze obszarów, na których kształtowały się najstarsze azjatyckie cywilizacje;	Uczeń: • wskazuje na mapie Azji trzy obszary, na których kształtowały się najstarsze cywilizacje, podając ich nazwy • na podstawie map tematycznych wymienia i opisuje cztery czynniki przyrodnicze wpływające na rozwój najstarszych cywilizacji azjatyckich, • wymienia co najmniej jedno osiągnięcie każdej cywilizacji, z którego korzysta się współcześnie • na podstawie mapy tematycznej wymienia cztery religie w Azji, wskazując jedną cechę każdej i obszar zamieszkania wyznawców	• Czynniki rozwoju najstarszych azjatyckich cywilizacji. • Religie Azji: islam, buddyzm, konfucjanizm, hinduizm.	Ćw. 1 –Przyporządkowanie, na podstawie różnych źródeł wskazanej cywilizacji – jej osiągnięć w formie tabeli - praca z podręcznikiem i z mapą Ćw.2 - Przygotowanie prezentacji multimedialnej o wybranej najstarszej cywilizacji Azji. Ćw. 3 – Przyporządkowanie mieszkańców wybranych krajów Azji do religii – opis klasyfikujący	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Charakteryzowanie środowiska geograficznego wskazanej niziny na podstawie map o różnej treści i klimatogramów.</i>
Uczeń: 3) analizuje wykresy i dane liczbowe	Uczeń: • wypisuje w formie tabeli co najmniej cztery różnice	• Chiny: Cechy środowiska	Ćw. 1 – Na podstawie mapy ogólnogeograficznej	Dla uczniów szczególnie

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

dotyczące rozwoju ludnościowego i urbanizacji w Chinach; wyjaśnia, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie rozmieszczenia ludności na obszarze Chin; podaje kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz wskazuje zmiany znaczenia Chin w gospodarce światowej;	w środowisku geograficznym między Chinami Wschodnimi i Chinami Zachodnimi • analizuje wykresy i dane liczbowe dotyczące zmian liczby ludności i gęstość zaludnienia Chin • na podstawie map tematycznych wykazuje zależności między warunkami przyrodniczymi a rozmieszczeniem ludności Chin • na podstawie danych liczbowych podaje współczynnik urbanizacji dla Chin oraz wymienia pięć największych miast • wymienia i wskazuje na mapie tematycznej Chin obszary upraw pięciu głównych roślin żywieniowych • na podstawie danych liczbowych wymienia nazwy pięciu surowców mineralnych, w wydobywaniu których Chiny przodują i wskazuje obszary ich występowania na mapie tematycznej	przyrodniczego Chin. Gospodarka Chin. Ludność Chin.	przyporządkowanie Chinom Wschodnim i Chinom Zachodnim cech środowiska geograficznego – praca z mapą Ćw.2 – Przyporządkowanie krainom geograficznym Chin, gęstości zaludnienia i największych miast – praca z mapą Ćw.3 – Sporządzanie i interpretowanie wykresu na podstawie danych liczbowych dotyczących wartości eksportu i importu dla Chin i czterech dowolnych krajów świata – analiza danych statystycznych Ćw. 4 – Uzupełnianie tekstu dotyczącego rolnictwa Chin – tekst z luką	zainteresowanych: - Podawanie trzech cech środowiska geograficznego i trzech cech środowiska społeczno – politycznego Tybetu. - Na podstawie różnych źródeł informacji podawanie po dwa skutki pozytywne i negatywne wybudowania zapory Trzech Przełomów.
--	--	--	---	---

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	- wymienia co najmniej trzy przyczyny dynamicznego wzrostu gospodarczego Chin - wymienia co najmniej dwie cechy gospodarki Chin wyróżniające ją na świecie			
Uczeń: 4) wykazuje znaczenie czynników społeczno – kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii na tle niekorzystnych cech środowiska przyrodniczego;	Uczeń: - na podstawie mapy ogólnogeograficznej określa położenie geograficzne Japonii - na podstawie map tematycznych wymienia i opisuje co najmniej trzy niekorzystne cechy środowiska geograficznego Japonii - wymienia co najmniej trzy czynniki społeczno – kulturowe mające wpływ na rozwój gospodarki japońskiej - na podstawie różnych źródeł wymienia co najmniej cztery cechy nowoczesnej gospodarki Japonii - na podstawie danych statystycznych podaje wskaźnik urbanizacji i wymienia co najmniej dwie aglomeracje Japonii - podaje definicje megalopolis	- Japonia. - Cechy nowoczesnej gospodarki na tle niekorzystnych warunków naturalnych. Pojęcia: <i>megalopolis</i>	Ćw. 1 – Wypisywanie cech środowiska geograficznego Japonii – mapa mentalna. Ćw. 2 – Wypisywanie na podstawie danych liczbowych trzech produktów przemysłowych, w produkcji których Japonia przoduje na świecie – analiza danych statystycznych Ćw. 3 – Przyporządkowanie nazw firm japońskich, do produktów spotykanych na rynku polskim – opis klasyfikujący Ćw. 4 – Podawanie argumentów świadczących o prawdziwości stwierdzenia: „Japończycy żyją w cieniu katastrof” – burza mózgów Ćw. 5 – Dopisywanie funkcji do wybranych miast w Japonii – praca z mapą	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Dlaczego Japonię nazywa się krajem „cudu gospodarczego”?</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	i wskazuje na mapie ogólnogeograficznej megalopolis Nippon			
Uczeń: 5) wykazuje związek pomiędzy rytmem upraw i „kulturą ryżu” a cechami klimatu monsunowego w Azji Południowo - Wschodniej;	Uczeń: - wskazuje na mapie obszar Azji Południowo – Wschodniej i wymienia kraje regionu - na podstawie map tematycznych w atlasie podaje co najmniej cztery cechy klimatu monsunowego - na podstawie danych liczbowych wykazuje niski poziom rolnictwa w krajach Azji Południowo – Wschodniej porównując plony ryżu z plonami w Japonii - na podstawie analizy map tematycznych wskazuje zależność pomiędzy rocznymi sumami opadów atmosferycznych w Azji Południowo – Wschodniej z obszarami upraw ryżu	- Kraje Azji Południowo – Wschodniej. - Cechy klimatu monsunowego. - Rolnictwo w krajach Azji Południowo – Wschodniej. Pojęcia: <i>monsun, tajfun, plon</i>	Ćw. 1 – Uzupełnianie schematów powstawania monsunów – ćwiczenie praktyczne Ćw. 2 – Sporządzanie na podstawie danych liczbowych diagramu kołowego największych producentów ryżu na świecie – ćwiczenie praktyczne Ćw. 3 – Opisywanie kultury uprawy ryżu na podstawie różnych źródeł informacji – opis	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Przedstawienie tarasowej techniki uprawiania roślin – prezentacja.</i>
Uczeń: 6) opisuje kontrasty społeczne i gospodarcze w Indiach; wyjaśnia	Uczeń: - wskazuje na mapie ogólnogeograficznej Indii i wymienia ich sąsiadów - podaje cztery cechy	- Środowisko geograficzne Indii. - Kontrasty społeczne	Ćw. 1 – Dopisywanie cech środowiska do wybranych krain geograficznych w Indiach – praca z mapą. Ćw.2 – Dopasowywanie cech	

Człowiek - najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

przyczyny gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii;	środowiska przyrodniczego Indii • na podstawie danych liczbowych podaje liczbę ludności Indii i wskaźnik przyrostu naturalnego • na podstawie różnych źródeł przedstawia dwa kontrasty społeczne wynikające z systemu kastowego w Indiach • wymienia co najmniej trzy kontrasty w rolnictwie Indii • wymienia dwa obszary upraw herbaty i dwa upraw ryżu w Indiach • podaje trzy przyczyny gwałtownego rozwoju nowoczesnych technologii w Indiach.	w Indiach. • Nowoczesny przemysł Indii. <u>Pojęcia:</u> <i>eksplozja demograficzna,</i>	rolnictwa i przemysłu do gospodarki Indii – karta pracy. Ćw. 3 – Wybieranie cech charakterystycznych dla społeczeństwa Indii z podanej listy - opis klasyfikujący	
Uczeń: 7) charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod kątem cech kulturowych, zasobów ropy naftowej, kierunków i poziomu rozwoju gospodarczego; wskazuje miejsca konfliktów zbrojnych;	Uczeń: • na podstawie mapy określa położenie geograficzne regionu Bliski Wschód i wskazuje państwa należące do niego • podaje trzy cechy środowiska przyrodniczego Bliskiego Wschodu • na podstawie mapy tematycznej wymienia	• Bliski Wschód. • Środowisko geograficzne Bliskiego Wschodu. • Cechy kulturowe Bliskiego Wschodu. • Konflikty zbrojne. • Ropa naftowa głównym bogactwem regionu. <u>Pojęcie:</u>	Ćw. 1 – Na podstawie danych liczbowych sporządzanie wykresów porównujących wydobywanie ropy w wybranych krajach świata i w regionie Bliskiego Wschodu – ćwiczenie praktyczne Ćw. 2 - Ćwiczenie typu prawda/fałsz o tematyce Bliskiego Wschodu. Ćw. 1 – Czy Jerozolima może łączyć narody? – metaplan.	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Uzasadnianie poziomu rozwoju Izraela.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	obszary wydobycia ropy naftowej i gazu ziemnego na Bliskim Wschodzie i dostrzega korelację między występowaniem złóż a zamożnością krajów • na podstawie mapy tematycznej wykazuje zróżnicowanie religijne regionu i jego wpływ na życie wyznawców • wskazuje na mapie miejsca konfliktów zbrojnych i podaje po jednej przyczynie	OPEC, fundamentalizm,		
Uczeń: 8) charakteryzuje na podstawie map tematycznych i wyjaśnia występowanie stref klimatyczno – roślinno – glebowych w Afryce;	Uczeń: • na podstawie mapy określa położenie geograficzne oraz co najmniej cztery cechy środowiska przyrodniczego Afryki • wymienia co najmniej dwa czynniki geograficzne wpływające na klimat Afryki • na podstawie klimatogramów podaje dwie cechy każdej strefy klimatycznej • wykazuje zależność wód powierzchniowych od klimatu przedstawiając cztery rodzaje wód powierzchniowych	• Afryka – położenie geograficzne i matematyczne. • Ukształtowanie powierzchni. • Strefy klimatyczno – roślinno – glebowe Afryki. Pojęcia: platforma, tarcza, kotlina, rów tektoniczny, obszar bezodpływowy, rzeki okresowe, rzeki epizodyczne, wadi, gleby laterytowe, sukulent, epifity, lasy galeriowe.	Ćw. 1 – Charakteryzowanie środowiska przyrodniczego Afryki na podstawie map tematycznych – praca z mapą – karta pracy Ćw. 2 – Charakteryzowanie klimatu na podstawie klimatogramów – analiza diagramów Ćw. 3 – Przyporządkowanie roślinności i gleb do klimatu Afryki – opis klasyfikujący, tabela.	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: Na podstawie różnych źródeł przygotowywanie informacji o wybranym parku narodowym Afryki.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	na podstawie map tematycznych wymienia cztery strefy klimatyczne i przyporządkowuje im strefy glebowe i roślinne oraz podaje po dwie cechy każdej z nich.			
Uczeń: 9) wykazuje, na przykładzie strefy Sahelu, związek pomiędzy formami gospodarowania człowieka a zasobami wodnymi; uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania w środowisku charakteryzującym się poważnymi niedoborami słodkiej wody;	Uczeń: - podaje definicje strefy Sahelu, wskazuje ją na mapie Afryki i wymienia co najmniej trzy państwa należące do niej - wymienia i opisuje co najmniej po dwa warunki rozwoju rolnictwa w Afryce i strefie Sahelu - wymienia dwie przyczyny i dwa skutki pustoszenia - na podstawie różnych źródeł opisuje warunki życia ludzi w obszarach niedoboru wody, oraz formy gospodarowania podając dwie cechy pasterstwa koczowniczego	- Strefa Sahelu. - Rolnictwo w Afryce. - Rolnictwo w strefie Sahelu. Pojęcie: <i>nomadyzm.</i>	Ćw. 1 – Przyporządkowanie formy gospodarowania człowieka do zmian w środowisku przyrodniczym Afryki – mapa mentalna. Ćw. 2 – Na podstawie różnych źródeł opisanie akcji prowadzonej przez Polską Akcję Humanitarną „Studnie dla Sudanu” - opis	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Propozycja pomocy krajów rozwiniętych dla krajów Sahelu.</i>
Uczeń: 10) określa związki pomiędzy problemami żywienia, występowaniem chorób (m.in. AIDS)	Uczeń: na podstawie różnych źródeł wymienia co najmniej cztery problemy mieszkańców Afryki i opisuje jeden dowolnie wybrany	- Problemy mieszkańców Afryki. - Poziom rozwoju gospodarczego.	Ćw. 1 – Rozwiązywanie krzyżówki z wykorzystaniem tematyki problemów Afryki – instrukcja	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Który rok w XX w nazwany był „Rokiem Afryki. Wyjaśnij</i>

Człowiek - najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

a poziomem życia w krajach Afryki na południe od Sahary;	- na podstawie danych liczbowych wskazuje na mapie politycznej Afryki po jednym kraju o największej i najmniejszej wartości wskaźnika HDI - na podstawie map tematycznych i danych liczbowych wymienia dwa kraje Afryki Środkowej i Południowej o największym stopniu występowania chorób (np. AIDS) i dostrzega korelację z poziomem życia ich mieszkańców	Pojęcia: <i>wskaźnik HDI, AIDS.</i>		<i>dlaczego. Jaką rolę w przemianach w Afryce odegrał Nelson Mandela?</i>
Uczeń: 11) wyróżnia główne cechy i przyczyny zróżnicowania kulturowego i etnicznego Ameryki Północnej i Południowej;	Uczeń: - na podstawie różnych źródeł wymienia nazwy ras ludzkich i odmian mieszanых w Ameryce i wskazuje obszary ich zamieszkania - na podstawie mapy tematycznej wymienia i opisuje trzy fale i kierunki migracji - na podstawie różnych źródeł opisuje trzy przyczyny zróżnicowania ludności i języków Ameryki - na podstawie mapy tematycznej wskazuje po dwa	- Ludność Ameryki. - Gęstość zaludnienia. - Migracje. • Pojęcia: <i>Metys, Mulat, Zambos, Ameryka Łacińska, Ameryka Anglosaska.</i>	Ćw. 1 – Dopisywanie czynników decydujących o rozmieszczeniu ludności do obszarów najgęściej i najsłabiej zaludnionych w Ameryce – analizowanie map i innych źródeł informacji Ćw. 2 – Opisywanie etapów zasiedlania obu Ameryk ze szczególnym uwzględnieniem chronologii - analizowanie map i innych źródeł informacji Ćw. 3 – Przyporządkowanie języków do wybranych krajów Ameryki - opis klasyfikujący, tabela. Ćw. 4 – Rozpoznawanie miast na	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: <i>Kultura Majów – prezentacja multimedialna.</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	skupiska Polonii w Ameryce Północnej i Południowej oraz co najmniej dwie przyczyny migracji Polaków do Ameryki • na podstawie mapy tematycznej wskazuje co najmniej pięć obszarów o największej oraz co najmniej trzy obszary o najmniejszej gęstości zaludnienia w Ameryce • na podstawie danych liczbowych podaje wartość wskaźnika urbanizacji w Ameryce oraz wymienia na podstawie mapy tematycznej osiem największych miast		podstawie opisów – opis klasyfikujący	
Uczeń: 12) identyfikuje konflikt interesów pomiędzy ekologicznymi skutkami wylesiania Amazonii a jej gospodarczym wykorzystaniem; określa cechy rozwoju i problemy wielkich miast w Brazylii;	Uczeń: • wskazuje na mapie Brazylię, podaje nazwę jej stolicy • wymienia i wskazuje na mapie nazwy trzech krain geograficznych w Brazylii oraz dwie największe rzeki • na podstawie mapy charakteryzuje położenie geograficzne i opisuje cztery cechy środowiska geograficznego Amazonii • na podstawie różnych źródeł podaje co najmniej trzy	• Brazylia. • Charakterystyka środowiska przyrodniczego Amazonii. • Charakterystyka gospodarki Brazylii. • Problemy wielkich miast Brazylii. • <u>Pojęcia:</u> fawele, interior.	Ćw. 1 – Przyporządkowanie przyczyn do skutków wylesiania Amazonii – mapa mentalna. Ćw. 2 – Wypisywanie problemów wielkich miast Brazylii – mapa mentalna. Ćw. 3 – Na podstawie danych liczbowych wypisywanie produktów brazylijskich przeznaczonych na eksport – analiza danych statystycznych Ćw. 4 – Opisuje przyczynę budowy stolicy w interiorze – opis	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: - Projektuje i sporządza plakat lub hasło na temat ochrony Amazonii. - Uzasadnianie hasła „Amazonia zielone płuca Ziemi” – drzewo decyzyjne.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	przyczyny i co najmniej trzy skutki wylesiania Amazonii • na podstawie danych liczbowych podaje liczbę ludności Brazylii i wymienia co najmniej trzy największe miasta oraz podaje co najmniej cztery ich problemy • na podstawie map tematycznych podaje co najmniej dwie cechy gospodarki Brazylii		wyjaśniający	
Uczeń: 13) wykazuje związki między gospodarką a warunkami środowiska przyrodniczego w najważniejszych regionach gospodarczych Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej; określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej;	Uczeń: • wskazuje i określa położenie USA na mapie Ameryki • wskazuje i wymienia krainy geograficzne w USA oraz obszary sejsmiczne • opisuje trzy cechy ukształtowania powierzchni i wpływ południkowego ułożenia krain na klimat i wody • wskazuje na mapie i wymienia trzy obszary rolnicze w Stanach Zjednoczonych i główne rośliny uprawne • na podstawie mapy tematycznej wymienia co najmniej pięć surowców	• Położenie i środowisko geograficzne Stanów Zjednoczonych. • Gospodarka rolna • Surowce mineralne • Cechy gospodarki USA • Okręgi przemysłowe i ośrodki high – tech. • Pojęcia: preria, uskok tektoniczny, farma	Ćw. 1 – Podawanie cech gospodarki USA – ćwiczenie prawda/ fałsz. Ćw. 2 – Przyporządkowanie krainom geograficznym USA ich znaczenia gospodarczego – opis klasyfikujący, tabela. Ćw.3 – Podawanie argumentów świadczących o tym, że produkcja przemysłowa w USA jest nowoczesna - metoda tekstu przewodniego. Ćw. 4 – Dobieranie odpowiednich cech do przemysłu przetwórczego i technopolii – opis klasyfikujący Ćw. 5 – Wypisywanie na podstawie różnych źródeł, informacji dotyczących pozycji USA w świecie – analiza danych statystycznych Ćw. 6 – Porównanie zbiorów	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: - Przygotowanie informacji o Dolinie Krzemowej. - Wyszukiwanie międzynarodowych organizacji gospodarczych z siedzibą w Stanach Zjednoczonych.

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	mineralnych i wskazuje miejsca ich występowania w USA oraz podaje nazwy co najmniej pięciu okręgów przemysłowych • na podstawie danych liczbowych podaje co najmniej cztery cechy gospodarki Stanów Zjednoczonych • na podstawie danych liczbowych wymienia cztery argumenty świadczące o tym, że Stany Zjednoczone są największą potęgą gospodarczą świata • na podstawie mapy tematycznej wymienia nazwy co najmniej dwóch ośrodków high - tech i podaje dwie cechy tych technopolii		niektórych płodów rolnych w Stanach Zjednoczonych i w wybranych krajach świata – analiza danych statystycznych	
Uczeń: 14) przedstawia, na podstawie map tematycznych, główne cechy gospodarki Australii na tle warunków środowiska przyrodniczego;	Uczeń: • wskazuje na mapie Australię, określa co najmniej trzy cechy jej położenia geograficznego oraz wymienia co najmniej trzy krainy geograficzne Australii • na podstawie map tematycznych charakteryzuje cztery cechy środowiska	• Australia – środowisko geograficzne. • Gospodarka Australii. • Osobliwości świata roślin i zwierząt Australii. • <u>Pojęcia:</u> <i>studnia artezyjska, rafa koralowa, żegluga</i>	Ćw. 1 – Podpisywanie schematu budowy studni artezyjskiej – ćwiczenie praktyczne Ćw. 2 – Przedstawianie osobliwości świata roślin i zwierząt - prezentacja, multimedialna. Ćw.3 – Na podstawie mapy uzupełnianie tabeli surowce mineralne i gałęzie przemysłu – praca z mapą	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: - <i>Charakterystyka życia i działalności mieszkańców Oceanii.</i> - <i>Jak zasiedlano Australię? – drama.</i> - <i>James Cook – kim był i co zrobił dla</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	przyrodniczego Australii • na podstawie wykresu przedstawia strukturę użytkowania ziemi w Australii i podaje jedną przyczynę takiego stanu • na podstawie rysunku opisuje działanie studni artezyjskiej i podaje jej wykorzystanie w Australii • wymienia co najmniej trzy cechy gospodarki Australii • na podstawie mapy Australii wskazuje trasę rejsów kabotażowych i uzasadnia ich lokalizację • wymienia najważniejsze surowce wydobywane w Australii	<i>kabotażowa, scrub, creeks</i>	Ćw.4 – Wskazywanie sposobów wykorzystania warunków naturalnych Australii przez człowieka - metaplan. Ćw.5 – Charakteryzowanie środowiska przyrodniczego i gospodarki Australii - praca z mapą	Australii?
Uczeń: 15) przedstawia cechy położenia i środowiska geograficznego Antarktyki i Arktyki; podaje główne cechy i przyczyny zmian w środowisku przyrodniczym obszarów	Uczeń: • podaje definicje Arktyki i Antarktyki • wskazuje na mapie Arktykę, Antarktykę i Antarktydę • wymienia co najmniej cztery cechy środowiska przyrodniczego obszarów polarnych z uwzględnieniem obszaru, klimatu, świata roślin, świata zwierząt	• Arktyka. • Antarktyka. • <u>Pojęcia:</u> <i>pak lodowy, góra lodowa, lądolód, nunatak. bariera lodowa,</i>	Ćw. 1 – Opis środowiska przyrodniczego Antarktydy – tekst z luką. Ćw. 2 – Wypisywanie na podstawie mapy elementów linii brzegowej Arktyki – tabela –praca z mapą Ćw. 3 – Porównywanie środowiska przyrodniczego Arktyki i Antarktydy – opis porównujący Ćw. 4 – Wyjaśnienie przyczyn	Dla uczniów szczególnie zainteresowanych: - <i>Wkład Polaków w badania obszarów polarnych –prezentacja multimedialna.</i> - <i>Informacje o tragedii Titanica.</i> - <i>Antarktyka oczami podróżnika- prezentacja</i>

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

okołobiegunowych	• na podstawie klimatogramów podaje trzy cechy klimatu obszarów polarnych • podaje dwie przyczyny zmian w środowisku przyrodniczym obszarów polarnych • uzasadnia podając trzy argumenty konieczność ochrony obszarów polarnych		zróżnicowania temperatury powietrza na obszarze Antarktyki – analiza klimatogramów	<i>multimedialna</i>
------------------	---	--	--	----------------------

Ćwiczenia opisane w załączniku

Treści podstawy programowej, które można realizować w formie eksperymentów

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ocena uczniów musi być procesem ciągłym i systematycznym. Powinna dostarczać nauczycielowi, uczniom i jego opiekunom informacji o jego uzyskanych osiągnięciach. Ocena osiągnięć uczniów powinna być zróżnicowana w zależności od możliwości uczniów, powinna być obiektywna i motywująca.

Ocenie podlegają następujące wiadomości i umiejętności:

- **Czytanie i interpretowanie map różnych treści**
- wyjaśnianie zjawisk i procesów geograficznych zachodzących w środowisku,
- przedstawianie i wyjaśnianie zależności między człowiekiem a środowiskiem,
- planowanie, przeprowadzanie i dokumentowanie obserwacji terenowych,
- posługiwanie się terminologią geograficzną,
- odczytywanie, analizowanie danych statystycznych oraz przedstawianie informacji w postaci tabel, diagramów, schematów i rysunków,
- wykorzystywanie wiadomości i umiejętności geograficznych w życiu codziennym,
- wykorzystywanie różnorodnych źródeł i metod pozyskiwania informacji, w tym technologii informacyjno-komunikacyjnej do wzbogacania i prezentowania swojej wiedzy.

Przy ocenie wyżej wymienionych wiadomości i umiejętności będą stosowane następujące formy oceniania:

- testy,
- kartkówki,
- odpowiedzi ustne,
- wykonanie i interpretacja samodzielnych ćwiczeń i eksperymentów,
- prace domowe,
- aktywność na lekcji,
- praca w grupach,
- prezentacje multimedialne,
- udział w zajęciach poza lekcyjnych np. konkursach, olimpiadach, turniejach.

Nauczyciel, formułując wymagania na poszczególne stopnie, powinien uwzględnić następujące kryteria:

- **kryterium przystępności, które rozumiemy jako łatwość opanowania danego elementu treści;**
- **kryterium wartości kształcącej** polegające na możliwości przeniesienia wewnętrznej struktury treści, w tym np. na tworzeniu analogii czy uogólnień;
- **kryterium niezawodności** rozumiane jako pewność naukowa, tzn. treść trwale przydatna, która nie straci na użyteczności, nie zdezaktualizuje się i która będzie podstawą do dalszego kształcenia;
- **kryterium niezbędności wewnątrzprzedmiotowej** wynikające z faktu, iż pewne wiadomości i umiejętności stanowią podstawę uczenia się danego zakresu

treści;

- **kryterium niezbędności międzyprzedmiotowej** wynikające z powiązań elementu treści z treściami nauczania innych przedmiotów oraz kolejnych etapów nauczania tego samego przedmiotu;
- **kryterium użyteczności** rozumiane jako wykorzystanie treści w obecnej i przyszłej pracy oraz w życiu.

Poziomy wymagań na poszczególne stopnie:

Stopień	Wymagania
celujący	Uczeń: • opanował treści dopełniające oraz posiada wiedzę wykraczającą poza program nauczania dla danej klasy, • potrafi selekcjonować i hierarchizować wiadomości, • samodzielnie planuje i przeprowadza eksperymenty geograficzne • udziela wyczerpujących odpowiedzi na problemowe pytania, • osiąga sukcesy w konkursach i olimpiadach przedmiotowych.
bardzo dobry	Uczeń: • opanował treści dopełniające, • samodzielnie interpretuje zjawiska, • broni swych poglądów, • poprawnie posługuje się językiem geograficznym, • udziela poprawnych odpowiedzi na zadawane pytania problemowe.
dobry	Uczeń: • opanował treści rozszerzające, • właściwie stosuje terminologię geograficzną. • aktywnie uczestniczy w zajęciach, • rozwiązuje problemy typowe, • opisuje zjawiska geograficzne.
dostateczny	Uczeń: • opanował w podstawowym zakresie wiadomości i umiejętności określone programem nauczania i z niewielką

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

	pomocą nauczyciela potrafi je rozwiązać, • próbuje porównywać, wnioskować, zajmować określone stanowisko, • ilustruje zagadnienia na rysunku, umieszcza wyniki w tabeli.
dopuszczający	Uczeń: • przyswoił wiadomości konieczne, • rozwiązuje bardzo proste zadania i problemy przy znacznej pomocy nauczyciela, • ma problemy w poprawnym posługiwaniu się językiem geograficznym, • systematycznie prowadzi zeszyt przedmiotowy.
niedostateczny	Uczeń: • nie zna podstawowych pojęć, zjawisk i procesów geograficznych, • nie jest w stanie rozwiązać zadań o niewielkim stopniu trudności, • nie wykazuje chęci poprawy wyników i nie współpracuje w tym względzie z nauczycielem, • nie prowadzi zeszytu przedmiotowego i nagminnie nie odrabia prac domowych.

Ewaluacja programu:

- 1) Testy na wstępie i na zakończenie każdej klasy, mierzące przyrost wiedzy i umiejętności beneficjentów (uczniów gimnazjów).
- 2) Sprawdziany po każdej jednostce tematycznej (dziale).
- 3) Ankiety ewaluacyjne przeprowadzane wśród uczniów i nauczycieli wdrażających program GIPN dwa razy w semestrze.
- 4) Ewaluacja całościowa (na koniec realizacji programu GIPN): szczegółowa analiza wyników egzaminów zewnętrznych połączona z EWD.
- 5) Spotkania osób opracowujących program GIPN z nauczycieli, po zakończeniu każdego semestru (4 spotkania), celem identyfikacji ewentualnych problemów związanych z wdrażaniem programów w szkołach, wypracowania propozycji rozwiązań, wniesienia uwag.

Bibliografia:

1. http://www.bioroznorodnosc.edu.pl/documents/scenariusze_web.pdf,
2. <http://geografia1.w.interia.pl/Geo/Polska/poloż.html>
3. <http://www.leeds-city-guide.com>
4. <http://www.mapa-polski.org/ostrowiec-swietokrzyski,mapa-zdjecia-satelitarne.html>
5. <http://www.motywy.website.pl/geografia/page/21.htm>
6. <http://olenka-ptk.w.interia.pl/Wulkany/Powstawianiewulkanow.html>
7. http://www.rymanow-zdroj.pl/mapy5_top.htm

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

8. <http://www.stat.gov.pl>
9. http://www.trademap.org/tradestat/Country_SelProductCountry_TS.aspx
10. www.transport.gov.pl dane z 2011
11. <http://www.ukrstat.gov.ua>
12. <http://www.yorkshire-england.co.uk/Sheffield.html>
13. www.faostat.fao.org
14. www.wiking.edu.pl
15. Atlas geograficzny dla gimnazjum „Polska, kontynenty, świat” wyd. Nowa Era 2009
16. GUS Rocznik statystyczny 2012
17. Małe tablice geograficzne, wyd. Adamantan, Warszawa 2005
18. Materiały dydaktyczne dla nauczyciela z serii „Planeta Nowa 3” – mapy konturowe, wyd. Nowa Era
19. „Polska - Europa - Świat ” zestaw mapek konturowych dla uczniów szkół podstawowych i średnich, wyd. Oficyna Wydawniczo – Poligraficzna „Adam”, W-wa 1993
20. "Polska 2012. Raport o stanie handlu zagranicznego" DSA MG
21. Zeszyt ćwiczeń do geografii dla klasy pierwszej gimnazjum „Planeta Nowa”, wyd. Nowa Era, 2009
22. Zeszyt Ćwiczeń „Moje miejsce w Europie” cz.2 wyd. SOP 2001